Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRÆSTEHISTORISKE SAMLINGER

UDGIVET AF

SELSKABET FOR DANMARKS PRÆSTEHISTORIE

REDIGERET AF

PAUL NEDERGAARD

PRÆST I KØBENHAVN

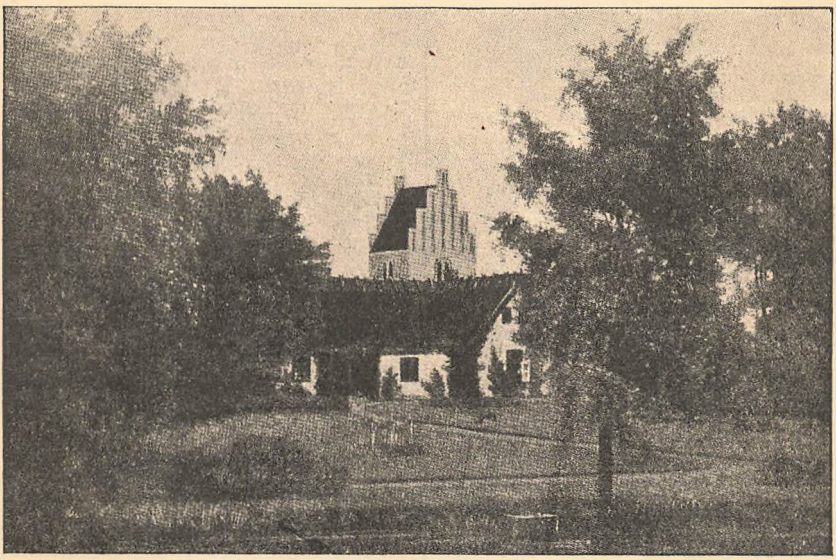

2. HEFTE

I HOVEDKOMMISSION HOS O. LOHSE
KØBENHAVN 1929

MEDLEMSFORTEGNELSE

FOR

SELSKABET FOR DANMARKS PRÆSTEHISTORIE

Aaby, Sp., Ousted.
Achelis, Dr. phil., Haderslev.
Agger, Sp., Halsted.
Alsbo, Provst, Højerup.
Ammundsen, Biskop, Nykøbing F.
Ammundsen, Biskop, Dr. th., Haderslev.
Ammitzbøll, P. emer., Kbhvn.
Andersen, Basballe.
Andersen, Sp., Bloustrød.
Andersen Birch, Sp., Astrup.
Andersen, Sp., Astrup.
Andersen, Sp., Vester Aaby.
Andersen, P., emer., Himmelev.
Andersen, Provst, Ullerup.
Andersen, Sp., Ødum.
Andersen, Pastor, Brooklyn.
Andersen, Sp., Sørbymagle.
Andreasen, Sp., Ho.
Arends, Læge, Overby.
Baden, Sp., Hvilsted.
Balslev, Sp., Soderup.
Balslev, Sp., Løkken.
Balslev, Sp., Tiset.
Balslev, Sp., Hersom.
Balslev, P. emer., Kørup.
Balslev, stud. theol., Kbhvn.
Bang, Sp., Nr. Omme.
Bang, Skovrider, Ringe.
Barfod, P. emer., Charlld.
Barfoed, Journalist, Kbhvn.
Barfoed, Grosserer, Charlld.
Barfod, Sp., Hjørlunde.
Barsøe, Stiftsprovst, Aalborg.
Bartholdy, Sp., Ravnkilde.
Bartholdy Møller, Sp., Brabrand.
Baun, Pastor, Kbhvn.
Baunhøj, Sp., Hassing.
Bay, Sp., Lyngaa.
Becher, Provst, Dr. theol., Ølstykke.
Bertelsen, Sp., Fakse.
Berthelin, Sp., Haverslev.
Berthelsen, P. emer., Vanløse.
Birke, Sp., Terslev.
Bjerre, Provst, Kbhvn.
Blichfeld, Sp., Kbhvn.
Blichfeldt, Sp., Oksbøl.
Blume, Sp., Barløse.
Borchersen, Læge, Endelave.
Borchsenius, Præst, Kbhvn.
Borregaard, Sp., Hornbæk.
Bracher, Kommunelærer, Kbhvn.
Brammer, cand. jur., Kbhvn.
Bruun, Sp., Hesselager.
Bundgaard, Sp., Haderup.
Bundgaard, Sp., Ejsing.
Buus, Sp., Aaby.
Bützow-Rohde, Prokurist, Hellerup.
Carlsen, Præst, Kalundborg.
Carstensen, Sp., Birket.
Carøe, Pastor, Bov.
Christensen, Erik, Provst, Tønder.
Christensen, Erik, Præst, Fredericia.
Christensen Nørlund, Præst, Ebeltoft.
Christensen Rønn, Lærer, Charlld.
Christensen, Villads, Sp., Græsted.
Clausen, Sp., Sværdborg, Lundby.
Claussen, Sp., Hellevad.
Clausen Rørdam, Sp., Vejen.
Dahl, Sp., Egen.
Dahl, Sp., Horsens.
Danielsen, Præst, Isenvad.
Degenkolw, Provst, Moseby.
Dyekjær, Frue, Kbhvn.
Døcker, Præst, Kbhvn.
Eller, Præst, Varde.
Enevoldsen, Sp., Elbæk.
Engberg, Præst, Emdrup.
Engberg, Sp., Korsør.
Engel, Sp., Frberg.
Erck, Sp., Aarby.
Eriksen, Sp., Rødby.
Eriksen, Sp., Ø. Snede.
v. Eyber, Postmester, Ruds Vedby.
Fabricius, Sp., Gislev.
Fauerholdt, Sp., Hørup.
Feilberg, Skolebestyrer, c. th., Kbhvn.
Fenger, Sp., Glud.
Fenger-Eriksen, Sp., Stouby.
Fensmark, Sp., Følleslev.
Fibiger, Sp., Kbhvn.
Filtenborg, Sp., Fole.
v. Fischer-Benzon, Sp., Svenstrup.
Fjeldsøe, Præst, Kbhvn.
Fløe Jensen, Lærer, Hvornum.
Folkvard, Præst, Nakskov.
Frederiksen, Sp., Kegnæs.
Fribert, Frøken, Charlld.
Gad, Boghandler, Kbhvn.
Gadeberg, stud. theol., Kbhvn.
Gadegaard, Sp., Tarm.
Gammeltoft Hansen, Sp., Sorterup.
Gammeltoft Hansen, stud. theol., Kbh.
Gamst, Sp., Oue, Hobro.
Ganrath-Hansen, Farup.
Gjelstrup, Seminarieforst., Nr. Nissum.
Glahn, Præst, Frberg.
Glarmann, Sp., Tyregod.
Glenthøj, Sp., Næstelsø.
Glostrup Boghandel, Glostrup.

FRA PRÆSTEN DINES PONTOPPIDANS LIV OG GERNING

AF MORTEN PONTOPPIDAN

Maaske kunde en og anden Kollega have Interesse af at høre mig fortælle nogle Smaatræk om min Fader, Dines Pontoppidan, der døde som Sognepræst i Randers 1879, altsaa iaar for halvtreds Aar siden.

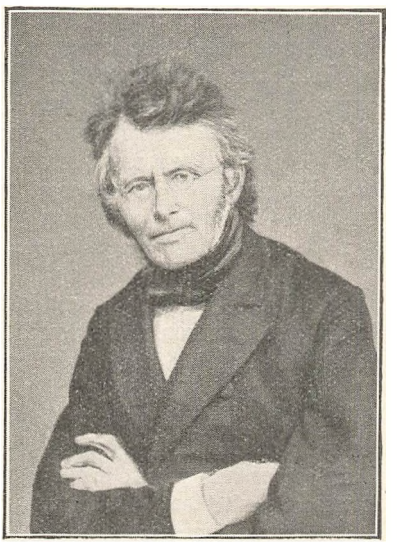

Dines Pontoppidan.

Han blev kun 65 Aar gammel. Men han var kendt og æret som „gamle Pontoppidan" af mange Præster i det nordlige Jylland, og han øvede i det stille en ikke ganske ringe Indflydelse paa sine yngre Kolleger, især dem af den grundtvigske Retning. Den tilhørte han selv, uden at dog hans Grundtvigianisme var særlig udpræget.

Han havde en egen stille, men fast Maade at øve sin Indflydelse paa, som vistnok hang sammen med, at han i saa høj Grad var en Lønkammerets Mand. Det vidnede en gammel Ven om ham ved hans Jordefærd. Og blandt hans efterladte Manuskripter findes en Afhandling om „Lønkammeret", formodentlig Opskriften til et Konventsforedrag, hvori det hedder: „Lønkammeret er Præstens Værksted; der arbejder han alene for Herrens Aasyn, alene i Omgang med ham og med de Aander, som meddele sig fra Bøgernes Blade. Fra dette lille Kammer udgaar saaledes Ordet og Lyset til den hele Menighed og til de enkelte Lemmer; fra Præstens Lønkammer hentes den levende Udsæd, som strøs trindt omkring i Hjerteagrene."

Denne Sans for Lønkammeret har været tidlig udviklet hos ham. I hans Dagbog som 26-aarig Skibspræst paa Fregatten „Bellona" læser vi om hans Fornemmelser den Dag, Fregatten lettede

sit Anker paa Københavns Red for at gaa rundt om Kap Horn. „Her befandt jeg mig da," skriver han, „i det svømmende Hus. Trindt omringet af Krigere og Krigens Tegn førtes jeg med som den, der skulde forkynde Fredens Evangelium. Ved Siden af Officerernes vaabenfyldte Kamre stod Bøgernes Bog paa en Hylde i min lille Klostercelle."

Allerede den unge Præst paa Fregatten har vidst at gøre sit Lukaf til en „lille Klostercelle", d. v. s. til et Lønkammer, en Fæstning for det indre stille Liv, som mindst af alle en Præst kan taale at faa forstyrret og ødelagt for sig, og som vel ellers ikke just har de allergunstigste Betingelser i Officersmessen ombord paa en stor Orlogsmand. Flere Steder findes i Dagbogen Ytringer om, hvorledes D. P. søger ind i Lønkammerets Ro. Saaledes skriver han efter en Regnvejrsdag: „For mig var en Dag som denne en Opfordring til stille Arbejde og rolige Betragtninger i mit lille Lukaf."

Imidlertid maa dette om „Klostercellen" jo ikke tages alt for bogstaveligt. „Skønt det var Lørdag Aften," læser vi et Sted i Dagbogen, „lod jeg mig fordomsfri kalde fra Memoreren af min Prædiken til at overvære et lystigt Bord ... Efterhaanden stiger den hele Stemning, og kunde man ogsaa selv være tilbøjelig til at henfalde til Grublerier, maa disse vige for den lysere og lettere Aand, som forplanter sig ogsaa til de blot betragtende."

D. P. vil aabenbart hævde sig selv med Hensyn til den løsslupne Lystighed ved Soldet som en „blot betragtende". Og i Virkeligheden har han uden Tvivl forstaaet at holde Stregen, saaledes som det sømmer sig en Præst, men som det jo ikke vil være ganske let for enhver 26-aarig Yngling i saa livlige Omgivelser. „Af Naturen lidt egen i mit formelle Væsen," saaledes karakteriserer han sig selv et Sted i Dagbogen. Og hvor meget end de fri og djærve Omgivelser har virket ind paa ham, — en rigtig medgørlig Messekammerat efter *alle* de unge Officerers Sind har de ikke opnaaet at faa ud af Præsten.

Imidlertid, otte Dage efter det nævnte Sold blev der atter tømt en Bolle, og Præsten havde da leveret en Rundsang med et Vers om hver af Officererne. Den begyndte nok saa frisk saaledes:

Her sidde vi i munter Ring
og løse Glædens Vinger,
mens vor Fregat som ingenting
os over Bølgen bringer.

*

D. P. var af gammel Præsteslægt og havde i Blodet den Kollegialitetsfølelse, som nuomstunder næsten er forsvunden blandt Præsterne og er blevet afløst af RetningsKameraderi. Jeg har selv oplevet, naar jeg under et Ophold i en By gik op til Stedets Præst for at gøre ham en kollegial Visit, at han modtog mig med øjensynlig Forbavselse, som om han vilde sige: Hvordan i al Verden

kommer De her? Vi er jo ikke af samme Retning! Hvad Pokker har vi to med hinanden at gøre?

Jeg kunde have svaret: Det har jeg fra min Fader. Han havde det altid med at skulle hilse paa sin Kollega, hvor han kom, ogsaa paa Biskoppen, naar han kom til Stiftsbyen.

I hvor høj Grad denne Kollegialitetsfølelse var ham i Kødet baaret, giver Rejsedagbogen et Vidnesbyrd om. Fregatten ankrede op ved Bahia, og i denne By residerede Brasiliens Ærkebiskop. Den danske Skibspræst fandt da, det kunde være passende at aflægge ham et Besøg, især da han havde hørt ham omtale som en ualmindelig højtdannet Mand og værdig Gejstlig. „Det er hjemme en Koutume," skriver han, „at Præsten hilser paa sin Biskop, naar han kommer til hans Residens, og her laa jeg jo til Ankers under Romualdus's Diøces."

I en Notebog fra Rejsen findes Kladden til D. P.s Anmodning om Audiens. Den ser saadan ud:

Vestræ Eminentiæ salutem dicit Dionysius Pontoppidan, antistes navalis danicus. — A V. Eminentia peto gratiam, ut mihi diem et horam constituas, qvibus occasio cum V. Em. colloqvendi offeratur.

Ogsaa Ærkebiskoppens Svar er optegnet. Det lyder:

Domino Dionysio Pontoppidan, Antisti navali Danico, salutem dicit Romualdus Archiepiscopus. Quacumqve hora in proxima feria secunda (die lunæ) te libenter excipiam.

Paa den bestemte Dag iførte D. P. sig sit Ornat og lod sig i lukket „Kadera" bære til det ærkebiskoppelige Palæ. En Præst stod og ventede paa ham og førte ham gennem flere Gemakker ind i et Audiensgemak, hvor han bad ham tage Sæde. „Nogle Minuter efter kom en rask gammel Mand hen til mig og udstrakte sin velsignende Haand. Vi satte os derpaa vis a vis og talede et Par Timer i det romerske Tungemaal om mangehaande Genstande vedkommende Norden og Syden, Videnskab og Kirke. Ærkebiskoppens Ytringer vare liberale og gave mig Mod til frit at udtale mig, og vi skiltes ad efter en Behandling af Differenspunkterne mellem de katolske og protestantiske Dogmer med den gensidige Erkendelse af, at vi dog vare enige i det store Punkt og Brødre i Kristo."

Paa Vejen fra Ærkebispen aflagde D. P. Besøg i et Munkekloster. Da han var i Ornat og desuden kunde hilse fra hans Eminence, der havde sagt ham, at alt stod ham aabent, saa længe han opholdt sig ved Bahia, blev han modtaget meget hjerteligt. Han blev helt indtaget i flere af de unge Gejstlige og Munke, der flokkede sig om ham. „Jeg glemmer aldrig," skriver han, „det kærlige Sind, med hvilket de toge mig op i deres Klosters Skød; jeg glemmer aldrig det sidste Haandtryk, jeg til Afsked tog af hver især; det udtalte paa den ene Side, at vort indvortes Liv havde mange beslægtede Sider, men paa den anden de forskellige Veje, ad hvilke vi levede i den samme Herres Tjeneste. Med en vis

Medynk saa jeg den store Klosterport blive lukket for disse unge Sjæle, og jeg er overbevist om, at de med mig selv har prist mig lykkelig, der ikke saaledes var afskaaret fra Verden, men havde Lov at leve i den og se Guddommens Herlighed i et større Liv end det, der føres inden Klosterets Celler."

Siden vi nu er kommen med den unge Skibspræst ud at sejle, saa skal vi ogsaa have ham at se i Udøvelsen af hans Tjenestegerning ombord.

I Dagbogen læser vi kort efter Afrejsen fra København:

„Mod Aften saa jeg Skagens Fyr, og næste Dag gik hen med Krydsen i Kattegat og Skagerrak, medens jeg havde Helligdagsarbejde. Og Helligdagen kom, den første Søndag, paa hvilken jeg skulde tale til min lille Hjord. Alt fra tidlig Morgen kendte jeg det paa mange Ting, at Søndagen iblandt os holdtes i Ære, betragtedes som en Hvile- og Bededag. Hen paa Formiddagen sammenkaldte vor lille Skibsklokke Menigheden til Andagt midt paa Skibet. Et Bord med et langt nedhængende grønt Tæppe, opstillet længst tilbage i Skibet, var paa een Gang mit Alter og Prædikestol; til venstre foran dette sadde Skibets Officerer og Passagerer paa tre Rader af Stole; lige for og til højre Side stod Mandskabet opstillet. Maaske nogen ved første Tanke vilde sige: en simpel og tarvelig Kirkekultus! Og dog er jeg enig med mig selv om, at der under denne hellige Enfoldighed af kirkelige Former kan herske en Andagt og en Aandens Opløftelse, rigere og fuldere end i det prægtigste Salomos Tempel: Menigheden sang Salmerne af det fuldeste Bryst, fire indøvede Drenge sang mig et Amen, som vilde beskæmme tusinde Degnes; selv talede jeg Ordet med et stigende Liv, og det var, som tilhviskede Herren mig i Vindenes Susen, at han glad annammede vort aandelige Offer. Den hele Akt var til Opbyggelse for os alle: det følтes og aabenbarede sig i den livfulde Glæde, med hvilken alle til sildig Aften prisede Himmelen, som smilede over os."

Disse sidste Ord kan vel ikke have anden Mening end den, at alle ombord gik saa kønt hele Eftermiddagen og glædede sig over det dejlige Solskinsvejr (det var sidst i August). Og denne smukke rolige Stemning kommer af, mener D. P., at de om Formiddagen har været i Kirke og haft Opbyggelse deraf.

Det kan han udmærket godt have haft Ret i, om end det naturligvis kan tænkes, at han til en vis Grad har lagt sin egen Stemning ind i Omgivelserne. Disse Ord om den livfulde Glæde, hvormed en smilende Himmel pristes til sildig Aften, staar i hvert Fald som Udtryk for, at den unge Præst er kommen godt fra sin Tiltrædelsesprædiken. Og det blev ikke sidste Gang i hans Liv, at han om Søndag Eftermiddag var glad og oprømt, naar han om

Formiddagen havde hørt Herren „tilhviske ham, at han annammede hans Offer."

Men — for at vende tilbage til Fregatten — det var ikke altid, det faldt saa godt ud med Gudstjenesterne. I Julehelligdagene f. Eks., da de laa i Platafloden ved Buenos Ayres, havde somme af Officererne andet for end at gaa i Kirke. „Anden Juledag," siger Dagbogen, „holdt jeg for en Menighed, der talte færre Officerer end ellers, en Andagt, som maatte være tilstrækkelig baade for den foregaaende og efterfølgende Helligdag — dog, jeg vil ikke klage; det var et Held, at jeg fik Menigheden samlet paa den ene Dag."

Det hører med til en Skibspræsts Viderværdigheder, at han let faar en Fornemmelse af, at Chefen noget vel hastig finder Anledning til at stryge Gudstjenesten. Over en halv Snes Gange fortæller Dagbogen om Gudstjenester, som aflystes paa Grund af det ene eller det andet, ofte i det sidste Øjeblik, efter at Præsten havde endt sin Forberedelse. „Atter maatte jeg erfare," hedder det da i Dagbogen, „hvad det er at have arbejdet forgæves." Og et Sted læser vi: „Det var Søndag, og jeg var ilde over, at denne Dag mere og mere gik i Glemmebogen, og med mig deltes denne Fortrydelse af en ikke ringe Del af Mandskabet." At Præsten har forsøgt at gøre Chefen alvorlige Forestillinger, hører man intet om. Men naar man betænker Præstens Ungdom og véd, hvilken uantastelig ophøjet Person en saadan Skibschef er ombord, undres man ikke derover.

*

At holde Skolevisitatser skulde man tro maatte ligge helt udenfor en Skibspræsts Praksis; men D. P. fik dog Lejlighed til at foretage mere end een saadan under sine Besøg i Land. Saaledes i Valparaiso, den første By paa Sydamerikas Vestkyst, Fregatten besøgte.

Gennem denne Stad kommer den danske Skibspræst en Dag vandrende i sin filosofiske Ensomhed, da han lægger Mærke til et smukt lille Hus med Paaskrift: *Instituto de Valparaiso*. Han standser og giver sig til at kigge gennem Vinduerne for at opdage Spor af Skole og Undervisning, indtil en Herre kommer ud og beder ham træde nærmere. Det er Institutbestyreren, en tysktalende Polak, der — som han efter den gensidige Præsentation oplyser — efter forskellige Skæbnens Omskiftelser er havnet her som Forstander for en Skole.

Undervisningen i det store, flotte Lokale var i fuld Gang, og Præsten maatte beundre det fortrinlige Udstyr og Materiel. „Erfaringen," siger Dagbogen, „har imidlertid gjort mig forsigtig i at dømme efter Skinnet; hvad Forstanderen, Hr. Potemsky, gav sig til at udvikle om Skolens Historie og Læregenstandenes Omfang gjorde mig mistænksom baade mod hans Kvaliteter og Skolens

Præstationer... Ingen Læregenstand manglede paa den lange Liste; ja selv Logik og Filosofi læstes i Skolen og foredroges af Forstanderen selv. Jeg tog disse sidste Fag lidt frem og vilde ind paa Mandens filosofiske Anskuelse og Metode. Han søgte at omgaa al videre Indtrængen i dette Mysterium og erklærede tilsidst, hvad jeg længe havde set, at han hverken vidste, hvad Logik eller Filosofi vil sige, men at han stræbte efter at sætte sig ind deri, og ved et Frokostbord, besat med Frugter og Vin, førte han os paa mere verdslige Materier."

Dersom denne Institutbestyrer har ventet at kunne imponere den fremmede med sit Udstyr og sit Apparat, da har han taget fejl af sin Mand. Naar D. P. satte sine sammenknebne Øjne paa en Ting, saa han *igennem*. Og han gik ikke af Vejen for at tage Folk i Skole og anstille en maaske endog ret skarp Eksamination.

Senere aflagde D. P. et nyt Besøg i Institutet og gjorde Bekendtskab med dets Lærere, navnlig med en gammel Franskmand, der „efter et Livets Skibbrud havde reddet sig hertil og slaaet sine Pjalter sammen med Hr. Polakken." Da det kneb for den danske Skibspræst med det franske, foreslog Franskmanden, at de skulde tale Latin, og han viste sig i det hele at være en virkelig dannet Mand, der da heller ikke kunde skjule, at han saa paa sin Kollega og hans Institut med et sarkastisk Smil.

Man ser, at Skibspræsten, naar han var i Land, gerne opsøgte saadant Selskab, der var mere ligeartet med ham selv end Fregattens Officerspersonale. I Valparaiso havde han saaledes megen Fornøjelse af at blive introduceret i den tyske Klub, Samlingsstedet for alle tysktalende i Byen. „Hvo der kender lidt til mig," skriver han, „kan nok begribe, at jeg befandt mig vel i denne Kreds, at det var mig en Storbehagelighed om Aftenen efter en Bjærgvandring at tage Plads om Konversationsbordet, eller at sidde i stille Nydelse af Musikken, der er mit andet Evangelium, eller at tage Plads i Biblioteksværelset for enten at læse for mig selv eller at være Tilhører ved Oplæsning af Schillers og Goethes Arbejder. Man forsømte ikke at byde en Kop The og en god Cigar, og hermed var jeg bedst tilfreds og sattes i Almindelighed i godt Lune."

Fra denne tyske Klub i Valparaiso havde han med alle Fregattens Officerer faaet Indbydelse til at betragte sig som Medlemmer, saa længe deres Ophold varede. I Rio, hvor der ogsaa var en tysk Klub, havde de, da de laa paa Rheden der, faaet en lignende Indbydelse. Det faldt dengang af sig selv, at danske og tyske søgte sammen under udenlandske Forhold. For den, der er vokset op efter de slesvigske Krige, er det lidt paafaldende at se danske og tyske i 1840-41 have det med hinanden omtrent som danske og svenske nu. Endog Udtrykket „de tyske Brødre" findes i Dagbogen. At de to Nationaliteter, der dengang boede fredelig sammen under

det fælles Scepter, saa faa Aar efter skulde tørne sammen i blodig Kamp, har ingen af Parterne haft Anelse om.

I Skibspræstens Notebog for Rejsen findes følgende Optegnelse:

†

Den 31 Marts ved Jens Møllers Jordefærd paa den engelske Kirkegaard i Valparaiso.

Inden denne fremmede Jord lukker for din Kiste, modtage Du af danske Medbrødre et sidste Farvel — i hvilket vi anbefale din Sjæl til Naadens Gud og dit Støv til Gravens stille Fred! Amen.

Det var, som det fremgaar af Dagbogen, de Ord, Præsten, før Jordpaakastelsen, udtalte over en af Bellonas Mandskab, der var død af Blodgang.

Ogsaa ved et Par andre Begravelser fra Fregatten havde D. P. Lejlighed til at fungere.

Ja, at Begravelser kan falde ind under en Skibspræsts Praksis, er kun alt for sandsynligt. Brudevielser derimod gætter man ikke paa. Og dog blev det i Sydamerika, den unge danske Præst kom til at holde sin første Brudevielse. Det var under Opholdet ved Buenos Ayres, at Præsten, den første Dag han kom i Land, blev af den danske Konsul anmodet om at ville ulejlige sig hen til en dansk-tysk Familie, hvor en Brud sukkede efter at kunne blive formælet med en dansk Skibskaptajn. „Jeg lod mig føre derhen," læser vi, „traf en galant Hattebutik og indenfor den en proper Lejlighed og en from, køn lille Kone, der paa Tysk bad mig tage Plads og serverede straks med Vin og Kage. Kopulationsakten kom paa Tale, Bruden blev forestillet, og jeg — gav mit Samtykke, saa fremt jeg iøvrigt, efter at have talt med Kaptajnen, traf alt anordningsmæssigt med Hensyn til de ganske nødvendige Forholdsregler og Oplysninger."

Brudgommen, den danske Kaptajn, laa med sit Skib paa Rheden. Og da alt var i Orden, fandt Vielsen Sted i hans lille Kahyt. Den blev, af Hensyn til Bruden, udført paa Tysk. Og den højtidelige Handling faldt, trods det snevre Rum, særdeles festligt ud.

Ikke blot Brudevielse, men ogsaa Barnedaab maa en Skibspræst være belavet paa at komme til at udføre, hvor der f. Eks. i en af de Havnestæder, Skibet anløber, sidder en luthersk Familie med udøbte Smaabørn, som har ventet paa ham og straks lægger Beslag paa hans Tjeneste. I Bahia var der saaledes to tyske Familier, hver med to Børn. Det var fire i alt, to af hvert Køn, som blev bragt sammen i en Stue, og den danske Skibspræst gav Møde, iført sit Ornat, og udførte den hellige Handling efter først at have holdt en lille Tale paa Tysk til Forældrene og Fadderne. Og den

Tale skal her meddeles efter Optegnelsen i Notebogen. Dog vil jeg foretrække at gengive den paa Dansk:

Naade være med eder og Fred fra Gud, vor Fader, og Sønnen, Jesus Kristus!

Det er en festlig Stund, i hvilken vi her er forsamlede, mine kristelige Venner, en Stund fuld af Højtid og Betydning. For min Del betragter jeg det som en naadig Forsynsstyrelse, at jeg, en fremmed fra en fremmed Verdensdel, er blevet kaldet til her i den ny Verden at hellige Børn til Herren Jesus. Det er et Vidnesbyrd om, hvorledes Kristus er en Herre over alle Lande, og hvorledes han let kan forene alle dem, der kender og bekender hans Navn; thi vi staar jo ikke her som fremmede overfor hinanden, men føler os som Brødre i Herren. Ogsaa I, kære Venner, modtager Ordet af min Mund med inderlig Tak til den gode Gud. Hold det fast, kære Venner, at Daabsakten er en Livsakt for de umyndige og uskyldige, at I i dette Øjeblik indvier de smaas Liv til Faderen og Sønnen, og saa ogsaa har den Forjættelse, at den gode Gud vil med sin Kraft bistaa og hjælpe alle ærlige Bestræbelser og Anstrengelser. Vil I altsaa ikke fornægte alt dette, saa lad det frem for alt ligge eder paa Hjerte at opdrage de smaa, der er betroet eder, i Herrens Navn og Ærefrygt; at plante Kærligheden til Gud og hans hellige, rene Vilje tidligt og dybt i de unge og uskyldige Hjerter. Bedre Arvelod kan Faderen ikke efterlade sin Søn end en klar, med gode Kundskaber udrustet og i Guds Vilje øvet Fornuft; med større Gave kan Moderen ikke udstyre sin Datter end med et dannet, ædelt og fromt Hjerte, hvori alle Dyder har et fredeligt Arnested .... Ja, mine Brødre, noget bedre ved jeg ikke paa denne Dag at give eder end denne Formaning. Modtag den som et tro og godt Erindringspant fra mig. Snart kalder Pligten mig videre — jeg kom og forsvinder igen — men lad mig desuagtet blive og leve fort hos eder i denne hellige Formaning. Og naar de smaa bliver store, da fortæl dem om den flygtige, men dog blivende Ven, der engang har velsignet dem og aldrig vil glemme dem. Gud være med eder alle! Han være med eder, I Forældre! og hans Naade og Forsyn følge disse umyndige! Amen.

*

Naar jeg har meddelt D. P.s Daabstale saa udførligt, er det, fordi den som Lejlighedstale har Sjeldenhedens Interesse. Det hører jo ikke til de pastorale Hverdagsbegivenheder at døbe Børn i en fremmed Verdensdel og paa et fremmed Sprog. Desuden er det det tidligste, der findes af saadanne Optegnelser fra D. P.s Haand, og næsten det eneste fra Skibspræst-Tiden. Talen giver os et lille Indblik baade i hans Udtryksmaade og hans teologiske Synsmaade paa den Tid. De i Talen indflettede Daabsbetragtninger viser ham som den, der — hvordan det saa end gaar ham senere i Livet — endnu ikke er i fjerneste Maade berørt af Grundtvigianismen. Dette stemmer med det Indtryk, man faar, naar man gennemser Fortegnelsen (i Notebogen) over den lille Bogsamling, han har staaende i sit Lukaf. Det er, næst efter den græske og hebraiske Bibel, Navne som Schleiermacher, de Wette, Hase, Usteri. Alt tyder paa, at den unge Skibspræst indtil videre følger den slagne teologiske Vej, saaledes som den er blevet banet for ham under Universitetsstudiet, og da særlig af Professor H. N. Clausen.

At D. P. stod i et ret inderligt Discipelforhold til denne aandfulde Teolog, derom er ogsaa Rejsedagbogen kommen til at bære Vidne, idet det findes antegnet, at D. P. en Dag i en af Havnebyerne fik Besøg af en ung dansk Sømand, der hed Emil Theodor Clausen, og „var en Brodersøn af min højtagtede og højtelskede Lærer Henrik Nicolai." Beretningen om dette Møde slutter: „Jeg lovede ham at bringe mundtlig Hilsen til Familien, dersom jeg kom først til København; han paa sin Side lovede at hilse Onkel Nicolai fra mig mange Gange." Hertil kan føjes, at en Fortegnelse i Notebogen udviser, at Professor Clausen har været en af dem, D. P. har bestemt at hædre med Tilsendelse af den trykte Rejsebeskrivelse, han havde under Udarbejdelse, og som han da ogsaa efter Hjemkomsten fik udgivet.

*

Ligesom H. N. Clausen fra Studenterdagene havde været D. P.s teologiske Vejleder, saaledes havde J. P. Mynster været hans Forbillede som Prædikant. Grundtvigianisme havde han holdt sig kemisk ren for. Den Smitte kom først, da han, omtrent 30 Aar gammel, blev residerende Kapellan ved Domkirken i Ribe. Her kom han i Berøring med et Par jævnaldrende Teologer, Leth og d'Origny, begge ansatte som Adjunkter ved Latinskolen. De var begejstrede Tilhængere af Grundtvig og havde faaet et Dansk Samfund i Stand i Ribe. Dèr fik de min Fader med, og snart kom der Sang i Hjemmet. Saa lille jeg var, var jeg med til at staa bagved Mor ved Klaveret og synge „Sol er oppe" og undre mig over, hvordan Hjalte bar sig ad med at „svømme i sit Blod".

Men ikke blot den folkelige, ogsaa den kirkelige Grundtvigianisme begyndte min Fader at hælde stærkt til. Dog var han endnu en Tid nok saa meget optaget af Rudelbach som af Grundtvig. Og han traadte ind for den førstnævnte i et lille Skrift: „Dr. A. G. Rudelbach og vor Tids kirkelige Bevægelser" (1852), hvori det hedder, at med Guds Hjælp skal det ikke lykkes Rudelbachs mange Modstandere og Kritikere at hindre hans „Indflydelse paa Aanderne i vor Tid."

Men hvad enten nu D. P. saa rigtigt eller ikke paa Rudelbach, saa opfyldtes i hvert Fald ikke hans Haab om, at denne Mand skulde „trænge igennem" og blive noget som „en Kirkefader" for os.

Det blev da Grundtvig, D. P.s Forhaabninger mere og mere kom til at knytte sig til. Og dette skyldtes uden Tvivl for en stor Del den omtalte Andreas Leth, den senere saa bekendte grundtvigske Præst. I hvert Fald var det ham (han var imidlertid blevet Præst i Aabenraa), min Fader tilegnede som sin „kære Ven" et lille Skrift: „Vejledning til Bedømmelse af Opvækkelsen i vore Dage," som han udgav i 1853, og som egentlig gik ud paa at lede den gudelige Vækkelse ind paa det grundtvigske Spor for at den der-

ved kunde faa „kirkeligt Fodfæste“ og desuden ogsaa lære at forene Folkelighed med Gudelighed.

Det lille Skrift var paa ingen Maade fjendtligt mod Opvækkelsen, men gik de opvakte ret skarpt paa Klingen med Afsløring af deres forskellige aandelige Mangler og Skævheder.

Det varede da heller ikke længe, før der kom et kraftigt Svar fra en af de førende Lægprædikanter, Gaardmand P. Larsen i Dons, bedst kendt under Navnet Peter Larsen Skræppenborg. I sit Modskrift, som han gav Titelen: Til Bedømmelse af „Vejledning til Bedømmelse af Opvækkelsen i vore Dage,“ tog denne udmærkede og varmhjertede Mand Anledning til at fortælle udførligt om sig selv, hvorledes hele hans Liv havde formet sig, og hvorledes det var gaaet til, at han havde følt sig kaldet til Virksomheden som Lægprædikant. Og dersom min Faders Skrift ikke har anden Fortjeneste, da har det den at have fremkaldt dette værdifulde biografiske Dokument, som f. Eks. har været Ludvig Schrøders Hovedkilde til hans Levnedsskildring af P. Larsen.

Jeg skulde nu iøvrigt tro, at min Faders Skrift ogsaa er blevet medvirkende til virkelig at faa P. Larsen og med ham en hel Fløj af Opvækkelsesfolkene ind paa de grundtvigske Veje. I hvert Fald førte Pennefejden til, at de to Stridsmænd fandt sammen som Venner. Og Venskabet besegledes ved, at min Fader (vistnok 1855) kom til at tale ved P. Larsens Høstgilde.

*

Peter Larsen rejste idelig Jylland og Fyn rundt for at holde Vækkelsesmøder. Men han residerede som Storbonde i Dons paa Koldingegnen. Og her holdt han sine berømte Høstgilder, der formede sig som en storslaaet Udfoldelse af Gæstfrihed og gratis Beværtning, baade med legemlig og aandelig Føde. Blandt Talerne var adskillige unge Præster, og det blev nu mere og mere Præster af grundtvigsk Retning, P. Larsen fik fat paa. Saaledes ogsaa min Fader, som efterhaanden kom i ret nær Forbindelse med de opvakte i Dons og Starup og Aagaard — hele den Kreds, hvor V. Brücker siden blev Valgmenighedspræst.

Som Dreng har jeg flere Gange ledsaget min Fader paa hans Besøg hos Vennerne derude. Første Gang, jeg kom der, har jeg kun været 3 eller 4 Aar. Og det gik saaledes til.

Min Fader havde talt ved et Møde derude og var kommen i godt Lune. Om Aftenen inde i Stuen gik han op og ned ad Gulvet, gned sig i Hænderne og udbrød: Nu skulde man blot have Kone og Børn hos sig!

Snart efter gik han til Ro. Men da han næste Morgen kom ind i Stuen, sad hans Kone der, og hans smaa Børn legede paa Gulvet.

Det havde Peter Larsen bragt i Stand. Han havde om Aftenen hørt sin ny Gæstevens Hjerteudbrud. Og ganske stille var han

gaaet ud og havde sagt til en af sine Sønner: Spænd for og kør til Ribe!

Min Moder, fra hvem jeg har hele denne Historie, blev vækket midt om Natten. Det var P. Larsens Søn med Køretøjet og med en Ordre fra hans Fader til Madammen om at tage sine Børn og følge med. Vel var „Madammen" ung; men om hun just har været henrykt, er dog et Spørgsmaal. En Nattekøretur paa 8 — otte — Mil med smaa urolige Børn var ingen egentlig Lysttur. Og Hestene, der skulde over Vejen to Gange i den samme Nat! P. Larsen var da heller ikke født Jyde, og han var fra sine Missionsture rundt i Landet bekendt for at køre rask og køre langt. I dette Tilfælde var han ikke blot, hvad Jyderne kalder „Øgbøddel", men ogsaa lidt af en Menneskebøddel — begge Dele i den bedste Mening af Verden. Og saa tilgav man ham jo let et saadant mindre vel betænkt Udbrud af overstrømmende Velvilje og Tjenstagtighed. Saadan var P. Larsen nu engang. Han kunde have mærkelige Tilfælde af Overgivenhed.

Jeg haaber for min kære Moders Skyld, at vi — thi med var jeg, om jeg end ikke husker en Smule af det hele — har faaet en Nats Søvn, inden vi tiltraadte Tilbagerejsen.

Fra denne er der berettet mig et lille Træk, som jeg dog vil tage med.

Ved Vejen mellem Dons og Ribe ligger Vraa Skole i Lejrskov Sogn. Læreren her hed Wolters Christensen. Han og hans Kone overraskedes ved, at et Køretøj med en hel Familie i holdt for Døren — vildfremmede Folk — en Pastor Pontoppidan fra Ribe med Kone og Børn. Det var en lang, besværlig Hjemrejse, og Børnene maatte absolut have noget Mælk at drikke. Ja, det forstod Læreren og hans Kone saa udmærket godt; de havde selv Smaabørn, bl. a. en lille Pige i Vuggen. Fra denne lille Pige, som nu hedder Enkefru Rasmussen og er Svigermoder til en af mine Sønner, har jeg denne lille Episode, som hun under sin Opvækst i Vraa har hørt sine Forældre omtale.

Dette Indbrud hos Lærerfamilien er karakteristisk for min Fader. For ham kunde en Lærerfamilie aldrig blive „vildfremmede Folk". Hans Kollegialitetsfølelse overfor Præster strakte sig ogsaa til Degne. Og skulde Kolleger ikke kunne dristig og fidelt henvende sig til hinanden?

Da D. P. i 1856 blev Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Fredericia, fik han Landsoldater at være Sjælesørger for, ligesom han tidligere havde haft Orlogsfolk. Og en Dag gik han op til den øverstkommanderende og beklagede, at der hver Søndag Formiddag holdtes Øvelser paa Eksercerpladsen, saa Soldaterne hindredes i at komme i Kirke.

„Aa, Hr. Pastor," svarede Obersten, „de vilde ikke gaa i Kirke

alligevel. De vilde blot saa meget før begynde at drikke sig fulde. Det er netop for at undgaa Soldatersjov paa Gaderne saa tidlig om Søndagen, at vi lader dem møde til Eksersits."

Dette kunde der jo være Ræson i, maatte Præsten indrømme. Men, foreslog han, kunde det ikke ordnes saaledes, at de Soldater, der vilde i Kirke, fik Lov at træde af fra Øvelserne lidt før Kirketid?

Jo, det skulde Obersten saa meget gerne føje Præsten i. Men, tilføjede han, det fører ikke til noget. Ingen Soldat har Mod til at melde sig som Kirkegænger; thi han vil ikke være til Grin for sine Kammerater.

Lad det komme an paa en Prøve, sagde Præsten.

Og næste Søndag, lidt før Kirketid, blev Mandskabet paa Eksercerpladsen marcheret op, og der blev udraabt foran Fronten, at hvem der vilde i Kirke, kunde træde frem.

Een Mand traadte frem — under dæmpet Munterhed fra Geledderne — men frem traadte han, og i Kirke kom han.

Denne Mand, Slesviger ligesom de fleste andre i Bataillonen, var den siden blandt dansksindede Nordslesvigere vel kendte Jakob Kloppenborg fra Harreby, der døde for faa Aar siden som en højt bedaget Hædersmand.

Næste Søndag gentog det samme sig. Jakob Kloppenborg traadte frem, ene Mand.

Men nu var Isen brudt. Næste Gang var der een Mand til, og næste Gang endnu et Par, og saaledes efterhaanden flere og flere.

Soldaten Jakob Kloppenborg husker jeg saa meget godt. Han kom jævnlig til os Søndag Eftermiddag for at tale med Far og lege med os Drenge. Han „vendte Pandekage" med os, og han lærte os at kugge som en Gøg. Historien om Eksercerpladsen og Kirkegængerne hørte jeg dengang ikke. Den har min Fader fortalt mig i senere Aar.

*

I 1863 forflyttedes D. P. til Randers, hvor han fra Begyndelsen havde ondt ved at trænge igennem med sin stilfærdige Prædikemaade i den store St. Mortens Kirke. Han vandt sig dog efterhaanden en ikke saa ganske lille trofast Tilhørerkreds, som især fik sunget sig godt sammen, da Gudstjenesterne en ret lang Tid blev holdt i en Skolesal, medens Kirken blev restaureret.

Det var paa den Tid, da saa mange ny Salmer og Melodier kom i Brug ved Gudstjenesten. Melodierne indøvedes ved ugentlige Aftensammenkomster i Præstegaarden, hvor der da ogsaa sædvanlig vankede et lille Foredrag til kirkelig eller folkelig Opbyggelse.

Den Vennekreds, der saaledes knyttedes sammen, bestod mest af Haandsværksfolk, Lærerfamilier, enlige Kvinder og andre i jævne og beskedne Kaar. Dog var D. P. ogsaa en skattet Sjælesørger hos flere af de fornemmere Embedsfamilier dèr i Byen.

De af Købmandsstanden og i det hele af det velhavende Borgerskab kunde han ikke ret komme i Forhold til. For Bedsteborgernes Spidser var han nærmest en Torn i Øjet. Og det er nok muligt, at han fra sin Side har fejlet ved at se alt for aandsaristokratisk paa somme af dem. Overfor os derhjemme kunde han ofte give sin Ærgrelse Luft over de „Ærkefilistre", han sad i Skolekommission og Legatbestyrelser sammen med.

*

Ret populær kunde D. P. aldrig blive. Dertil var han — trods sit ejegode Hjertelag — for stejl og for myndig af Væsen. Han gav ikke efter, naar man f. Eks. vilde have ham til at holde Begravelse paa en Søndag. Det var ikke af Mageligheds hensyn. Han kunde for den Sags Skyld lige saa gerne have taget en Begravelse med, naar han i Forvejen var i Kjolen. Men Herrens Dag maatte ikke krænkes. Paa Herrens Opstandelsesdag skulde der ikke lyde Ligklokker. Paa den Dag, sagde han, gælder Ordet: Lad de døde begrave deres døde!

Han gav ikke efter, og han havde iøvrigt ogsaa en kgl. Forordning paa sin Side.

Myndig i sin Embedsførelse havde D. P. været lige fra Ungdommen af. Her skal meddeles et lille Træk fra den Tid lige efter Hjemkomsten med Bellona, da han fik en forbigaaende Virksomhed som Hjælpepræst i Odense. Det er gamle Stiftsprovst Fr. Helweg, som engang har meddelt mig, at en Søndag, da D. P. prædikede i Frue Kirke dèr i Odense, vakte han ikke ringe Opsigt ved sin Optræden. En Afdeling Militær var under en Officers Kommando kommen ind i Kirken. Og under Salmen efter Prædikenen rejste Officeren sig og vilde kommandere sit Mandskab ud. Men da gik den unge Præst rolig ned til Officeren, lagde Haanden paa hans Skulder og sagde: Er De saa god at vente, til jeg er færdig!

„Til jeg er færdig," saaledes har Fr. Helweg — skriftlig — gengivet Ytringen. Men i hvert Fald har Meningen været „til Altertjenesten er forbi" — saa at altsaa Soldaterne, efter god, gammel Regel kunde „blive og tage Velsignelsen med."

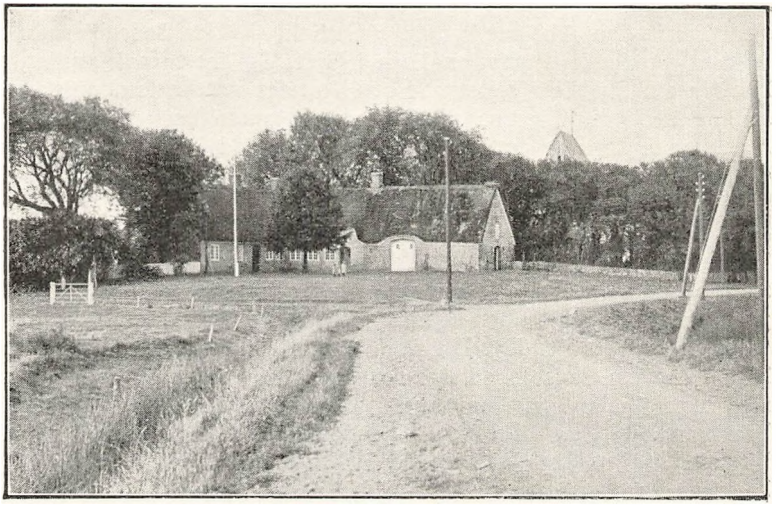

Mjolden Præstegaard set fra Øst.

FRA TO VESTSLESVIGSKE PRÆSTEGAARDE

AF SOGNEPRÆST H. J. HELMS
MJOLDEN-RANDERUP

Mjolden gamle Præstegaard
prunkløs foran Kirken staar.
Linden ud sin Krone spreder,
Græsset blødt sit Tæppe breder.
Der har Præsteslægter vandret
medens Tider sig forandred.

Storken bygger hist paa Taget.
Tit paa Stangen vajer Flaget,
folder ud sin Korsdug frit
i det Land, hvor der er stridt,
men som nu blev Danmarks Gave.
Gud skal ene Takken have.

I Vestslesvigs flade Marsklandskab ved Engene omkring Brede Aa ligger de to smaa Sogne Mjolden og Randerup begge vest for Landevejen Ribe—Tønder. Mjolden Præstegaard bliver gerne beundret af fremmede. Og det er ikke underligt, da den er en meget smuk og ren Type paa den vestslesvigske Byggestil. Den lave tofløjede Bygning, der med sit Straatag, sine rødbrune Mure med de hvide Streger virker meget enkelt og rent, falder fortrinligt sammen med Landskabet. Naar man kommer fra Øst, aabner de to Fløje sig indbydende imod en, en prægtig Lind staar foran Indgangsdøren, og mod Syd og Vest er Gaarden omgivet af Haven, der kun ved et gammelt Dige er skilt fra Kirkegaarden. Haven, der ikke er særlig stor, men indeholder mange gode Frugttræer,

skærmer mod den barske Vestenvind, der uhindret farer hen over Egnen. Kirkegaardens Træer „tager Stødet af" for Præstegaarden, saa man ser deres Højde stige betydeligt fra Vest til Øst. Kirken og Præstegaarden klæder hinanden godt. Paa alle Sider af disse to Bygninger, der for tidligere Vandfloders Skyld, ligger paa en Forhøjning („Værft"), breder sig grønne Enge og Græsmarker. Som et Vidnesbyrd om Mjolden Præstegaards Skønhed og ejendommelige Beliggenhed kan det nævnes, at da danske Kvinder ved vort nuværende Kongepars Sølvbryllup skænkede dem en Samling malet Porcellæn med Motiver fra hele Landet, blev den lille Bygning malet som det eneste Billede fra Sønderjyllands Vestkyst. — Randerup gamle Præstegaard, der nu ikke mere ligger paa det oprindelige Sted, har haft en lignende Plads ved Siden af Kirken. Og begge har de i Tidernes Løb været omgivet af hele den stor-

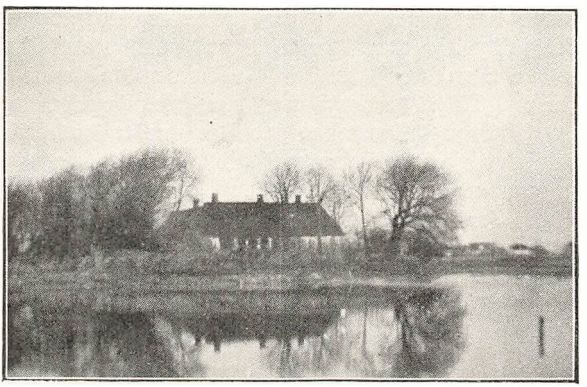

Mjolden Præstegaard set fra Syd (under Oversvømmelse).

slaaede gennemført flade Natur. En Østjyde, der fæstede Bo herude og kom til at elske Egnen og især den lille Plet ved Mjolden Præstegaard, skrev engang derom: „Først efterhaanden gaar Egnens storslaaede Poesi op for en, dens ensomme Tungsind, dens fredelige Alvor, dens smilende Ynde, men ogsaa dens truende Uvejrsstemning, naar Jævndøgnsstormene uhindret fejer hen over Enge og Marker. Her har Digteren af „Op al den Ting, som Gud har gjort" levet og faaet sin Digtersjæl præget af Egnens „Poesi". Afvekslingen her bestaar ikke i det „tavlede", den Skiften mellem Skov og Sø, Bakke og Dal, tætte Korn- og Græsmarker, der gør mange andre Landskaber smukke. Nej i det flade, skovløse Land her bringer Aarstiderne det vekslende frem. Foraar og Forsommer ses det mægtige grønne Græstæppe med alle „Blomsterne i Enge". Ved Midsommertid staar Egnen med de nyslaaede Enges fine, grønne Skær og de utallige Høstakke, og senere sætter de store Mængder af løsgaaende Kreaturer i „Fennerne" (Indhegningerne bag Traad eller Grøft) deres Præg paa det hele. Og i Vintertiden

er de lave Enge og Marker tit oversvømmet af store Vandmasser, eller Sneen lægger sit hvide Tæppe over de brede Strækninger. Landsbyerne ligger samlede, ofte med store Afstande imellem, paa de højere liggende Steder, eller de enkelte Gaarde og Huse har deres Forhøjninger. Det er altsammen for de store Vandfloders Skyld, der i tidligere Dage ofte voldte vældige Ulykker. Nu skærmes hele Bredeaa-Dalen af et solidt Dige, fuldendt 1917. Men de skønne Solnedgange i Havet, som tidligere Slægter har set, har Diget lukket for.

I denne Natur har Præsterne og deres Familier i Tidernes Løb levet deres Liv i de to Præstegaarde. Ingen ved, hvornaar Mjolden og Randerup Præstegaarde første Gang er opført. De har formodentlig alle Dage ligget ved Kirkernes Side. De to nuværende Kirker er begge almindelige jydske Kvaderstensbygninger med senere Taarne. I Randerup findes Tuf, i Mjolden er der mange Teglsten. Det har været et vældigt Arbejde at fylde den tunge Jord op, hvor Bygningerne skulde ligge, at hente, forarbejde og mure de svære Sten, der ikke hører hjemme paa denne Egn. Det har været store Tider i vort Lands Historie, da ukendte Slægter har bygget Kirker og Præstegaarde. Det eneste katholske Præstenavn, der kendes i Forbindelse med Sognene her, er et, der nævnes 1471 blandt et Broderskab i Ribe: „Præsten Dominus Andreas de Meolløm." Saaledes er Sognets Navn altsaa stavet dengang, den ældste Form er Mieolden (1279), Myaldaern (1340), senere Myolden, Meolden (1621 paa Kirkeklokken). Indtil den nyere Tid har det været skrevet: Medolden (ogsaa paa Tysk). Det udtales „Mjolen". — Fra Reformationstiden har vi Navnene paa Kirkernes Præstetavler (Wibergs Præstehistorie har for Mjolden en Nr. 2, som ikke findes paa Præstetavlen). Maaske har den første lutherske Præst i Mjolden, Hr. Marten Iverson, som i de fleste andre Sogne først været katholsk. I hvert Fald har han været det i Randerup, idet Præstetavlen der fortæller: „Denne Tavle viser Læseren, naar Lutheri Reformation begyndte herudi Randerup Kirke. Oprejst Anno 1700 den 3. April, de afdøde til Æreminde og de Efterlevende til Efterretning." Listen paa Præsternes Navne er saaledes: „Anno 1553 blev Hr. Truls Jacobsen, som var Munk i 16 Aar, Reformerit og var luthersk Præst udi 13 Aar" — en ejendommelig Oplysning, hvis den da er fuldt paalideligt. Maaske har Hr. Truls giftet sig 1553. Med Præstekonerne er der i hvert Fald kommet en stor Forandring ind i Præstegaardene, de er først da blevet rigtige Hjem. Morsomt nok kender vi i Mjolden Navnet paa en af de første Præstekoner og ved lidt om hendes Liv. Der findes nemlig i Kirken opbevaret det halve af en Egetræstavle (der tidligere skal have hængt i Koret, og hvis hele Indskrift er afskrevet). Der staar følgende: „Her hviler udi Herren Kiersten Hr. Ogges Kone, barnefødt i Roager af Erlige og Gudfrygtige Forældre, hendes Sl:fader, hæderlig og vellærde Mand Hr. Povel Sonnichsen og hendes Sl:

moder Maren Povels, hun hensovede Anno 1620 d. 7. May og levede tilsammen i Egteskab med hendes Mand Hr. Ogge Hansen 61 Aar. Gud give hende en Glædelig Opstandelse." Efter al Sandsynlighed har hun været en Præstedatter fra det nærliggende Roager i Tørninglen. Her havde jo Hertug Christian allerede 1528 „reformeret" Præsterne. Og den første lutherske Præst i Roager hed Hr. Povel. Hr. Ogge Hansen Husum, den næstførste (eller tredje) efter Reformationen, stammer maaske fra Husum i Ballum Sogn eller Misthusum i Skærbæk Sogn. Han har antagelig været Præst i Mjolden i c. 60 Aar. 1607 nævnes han i Døstrup Sognekrønike sidste Gang. Han har viet Præstens i Døstrup og

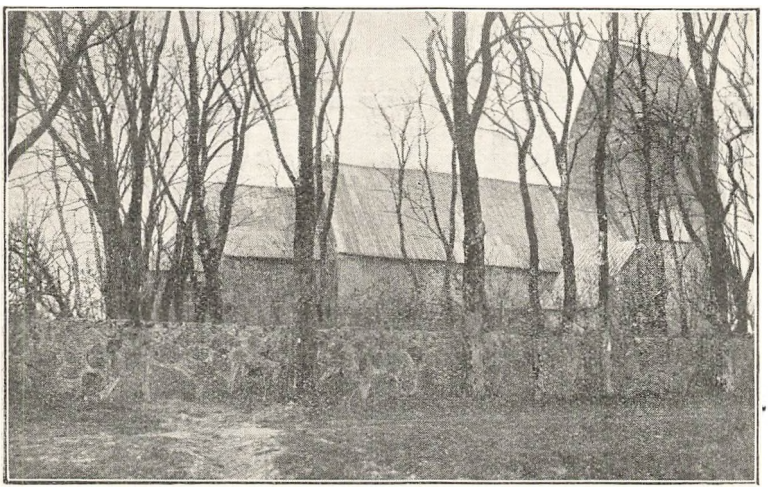

Mjolden Kirke.

døbt deres Børn, den sidste 1607. Hr. Ogges Kone, med hvem han har holdt Diamantbryllup, har overlevet ham i nogle Aar. 1610 har han været Deputeret til Hyldning af Prins Christian. Hr. Ogges Navn nævnes 1574. Da har den gode Præstemand været uheldig, idet han paa Ribe Byting har maattet gaa paa Forlig, fordi han havde slaaet en Mand fra Faverholt med en Kniv i Hovedet. Hr. Ogge har ellers aabenbart været en anset Mand. Han nævnes som Provst. I hans Tid er Kirken blevet udsmykket. Paa et Indskriftsbrædt, der endnu findes i Kirken, staar: „Sett til Gud din Lid, da blifver du sallig evindelig. Amen. Kresten Hansen Snediker Anno 1599."

Billedskærerkunsten har været stærkt fremme i Vestslesvig i gamle Dage, og det udskaarne Alterbordspanel stammer maaske fra Kresten Hansen. Selve Altertavlen og den smukke Renæssanceramme anslaas til at være fra c. 1600. Og Prædikestolen, der stammer fra et Værksted i Tønder (ligesom Randerup og flere andre

paa Egnen), bærer Aarstallet 1609. I Hr. Ogges Præstetid har den lutherske Lære sikkert slaaet Rod i Sognet ovenpaa de urolige Aar omkring Reformationen. Kirken er ved hans Død efterladt i en smuk Stand. Og rolige og fæstnede Forhold synes at have hersket i hans sidste Aar. En af de Kampe, Hr. Ogge som nogle andre Præster paa Egnen har haft at bestaa, var med Adelsmanden paa Trøjborg, Peter Rantzau. Mjolden, Randerup, Døstrup og Visby Kirker hørte under Trøjborg. De fleste Ejendomme her laa i de „kongeriske Enklaver", der retsligt hørte under Viborg Landsting og gejstligt under Ribe Bispestol. Jus vocandi havde Herren til Trøjborg, og jus patronatus Biskoppen i Ribe. Peter Rantzau, der 1580 byggede det stolte Slot, hvis Ruiner endnu staar, og som rev Visby Kirke ned og byggede den op og udsmykkede den, tog de tre andre Kirkers Penge og anvendte dem til Visby. Han ranede Fæsteret over Kirkernes Jorder, ligesom han fik de frie Bønder i Lø Herred ind under sig som Fæstere. Arkidiakonen, Erasmus Heidtmann i Ribe, indgav et Anklageskrift over P. Rantzaus Færd mod Kirkerne, og Herredagen i København dømte i 1598 Rantzau til at tilbagebetale til Lø Herreds Kirker 3300 Daler for det, han ulovligt havde oppebaaret i 12 Aar. Erkedegnen fik de 1100 Daler heraf, de fire Kirker de 2200. I Døstrup anskaffede man for Pengene en ny Prædikestol 1601. Maaske Mjolden og Randerup har faaet deres paa lignende Maade.

Da Hr. Ogge og senere hans Enke Kiersten er stedt til Hvile i Kirkens Kor, er et langt og betydningsfuldt Afsnit i Mjolden Sogns Historie gaaet til Ende. Vi er kommet et Stykke ind i det 17. Aarhundrede, og Billedet af det næste Tidsrum viser mange tragiske Skæbner i Sogn og Præstegaard. Der er rigeligt Stof til en Roman i disse følgende Aars Optrin,[1]) som jeg efter de sparsomme Kilder skal forsøge at beskrive her.

I Mjolden Vesterby paa en Bondegaard fødtes (antagelig lidt før Aar 1600) en Pige Else Peders. Hun blev gift med Hr. Ogges Efterfølger, Hr. Peder Hansen Hybjerg, der antagelig ogsaa har været et Sognebarn, fra Byen Hybjerg. Ude i Marsken i Sognets vestlige Del ligger Byen, der dengang har været den mest velhavende. Den bestod af 5 Bøndergaarde. Man sejlede dengang opad Aaen, og Handelen og Søfarten har givet Velstand og ført noget af den gamle Kultur med sig, som Vestslesvig har. Hollandske Klinker med bibelske Billeder findes endnu paa Væggene i enkelte Huse her paa Egnen. I ældre Tid har der været mange af dem, og de vidner om det livlige Handelssamkvem. Og paa de gode Enge har Kvæget vokset sig fedt. Anselige Ligstene paa Mjolden Kirkegaard fortæller endnu om Hybjerg-Bøndernes Velstand. Præsteparrets Ægteskab blev kun kortvarigt. „Han døde af

[1]) Det er ogsaa delvis blevet benyttet af Degn Lorens Borst i Mjolden, der 1889 i Drøhses Almanak skrev en Fortælling: »Tiendefogden fra Medolden«.

Næse-Bløden, som paakom ham i Skriftestolen," beretter Præstetavlen. Efterfølgeren har antagelig været fra Ribe, hans Navn var Hr. Peder Andersen Riibe (eller Riber). Han har været Præst her 1621, da hans Navn findes paa Kirkeklokken. 1620 døde Hr. Ogges Enke, Kiersten, saa hun har formodentlig oplevet at se sin Efterfølgerske, Else Peders, holde Bryllup med den nye Præst (der i hvert Fald var tiltraadt 1619).

Men ogsaa Elses andet Ægteskab fik en brat og tragisk Ende. Da Præsten en Aften kørte hjem fra et Barselgilde i Hybjerg, fo'r han vild i Snefog og druknede i Aaen. Efter gammel Folkesnak her i Sognet skulde hans Kusk have voldt det, da han var forelsket i Præstekonen. Ulykken skal være sket allerede 1623. Hun har nok endnu været temmelig ung, og hun gav sig da igen i Ægteskab med sin Mands Efterfølger, der ogsaa hed Peder. Hr. Peder Pedersen Hjortlund har været Præst her i c. 35 Aar, og det har antagelig været hans og Elses Søn, Niels Pedersen Hjortlund, der succederede i Embedet og døde efter 34 Aars Præstegerning. Hr. Peder Hjortlund har haft en krank Skæbne, og mange Storme er gaaet hen over hans Hoved, ogsaa rent bogstaveligt. To Kongebreve fra 1633 omtaler to Mænd i Mjolden: „Kanniketjener Morten Hjeresøn i Medolden, som med grove Guds Fortørnelse sig havde forset," skulde paa Bremerholm, og „Kanniketjener Niels Mikkelsen af Medolden, der havde handlet ilde med Sognepræsten og derved vanæret Præsteembedet" skulde straffes andre til Exempel. Disse raa Personer har Hr. Peder haft at kæmpe med. Næste Aar kom den kendte Opbyggelsesforfatter, Biskop Jens Dinesen Jersin, til Mjolden paa Visitats, og kom her i heftig Strid med en Bonde. Man mener, det har været en af de ovenfornævnte, han har sat i Rette for hans Adfærd mod Præsten. Baade Bispen og Bonden blev ivrige, og det endte med, at den vrede Mand gav Bispen en Øreﬁgen — sikkert til Hr. Peders store Forfærdelse og Sorg. Sagen fik for Resten et slemt Efterspil for Biskoppen, idet nogle af hans adelige Modstandere tog sig af Bonden og fremstillede Forholdet i et falskt Lys ved Hoffet, saa Jersin i Efteraaret 1634 maatte rejse til København for at retfærdiggøre sig. Undervejs blev han syg og døde i Nyborg. —

I samme Efteraar kom en af de voldsomste Stormfloder, Egnen har kendt, og voldte de største Ødelæggelser. Lidt nordvest for Hybjerg, tæt ved Mjolden Sogns Grænse, laa den velhavende Landsby Misthusum i Skærbæk Sogn. Den bestod af 11 Gaarde og Huse, alle liggende paa Forhøjninger. Sognepræsten i Skærbæk beretter, at hele Byen den Nat blev bortskyllet „med Huse og Gaarde, Kretter og Femon, Korn og Kiern, Mænd og Kvinder sørgeligen herved 44 Mennesker, som jeg herudi Kirkegaarden begravede." Ogsaa i Mjolden Sogn saa det forfærdeligt ud efter Stormfloden. I hele Sognet skal der være omkommet 57 Mennesker (efter en anden Opgivelse 32), bortrevet en Mængde

Gaarde og Huse og mistet: 52 Heste, 252 Kreaturer, 157 Faar, 110 Svin og 59 Gæs. Efter en Velstandsperiode er der blevet fattigt ovenpaa den ene Nats Ødelæggelser. Ogsaa Præsten har lidt store Tab. Kort Tid efter søgte Præsterne i en Række Vestkystsogne, deriblandt Mjolden, Kongen om Hjælp, da de „saa godt som nøgne var kommet ud af deres Senge og næppe havde kunnet redde Livet." Ved et Kongebrev blev da Præsterne i de jydske Stifter forpligtet til at hjælpe deres nødstedte Embedsbrødre med 100 Rigsdaler fra hvert Stift.

Men ikke blot har Floden hærget Egnen i disse urolige Aar. Det var Trediveaarskrigens Tid, og Landet har lidt under det. I Torstensonkrigen var Egnen besat af svenske Tropper. Døstrup-

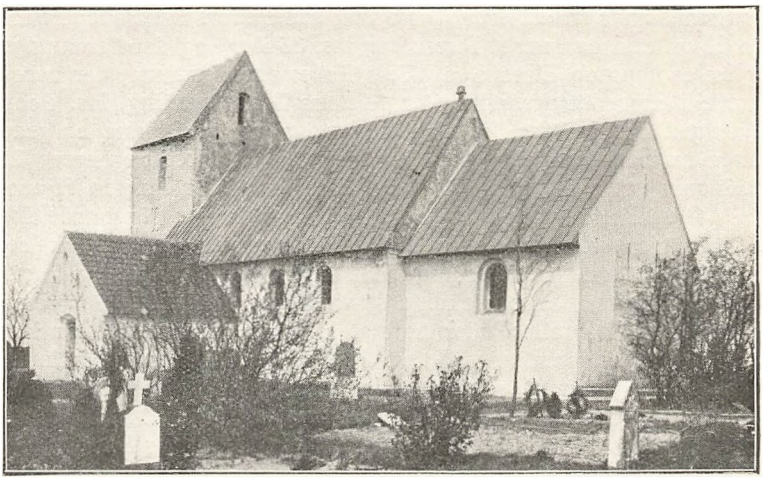

Randerup Kirke.

præsten maatte flygte ud af sit Hus, der var Officerskvarter. Og senere, 1658—60, har der igen været svenske Krigere og tillige Brandenborgere paa Egnen, og deres grove Fremfærd har yderligere forarmet Landet. Tilmed hærgede i 1659 en frygtelig Pest Døstrup, og den har vel ogsaa fundet sine Ofre i Mjolden. Den arme Hr. Peder fandt sin Død i Aaret 1659, „han døde af Sten-Smerter paa Rømø, da de Svenske vare i Landet," melder Præstetavlen. Han er formodentlig flygtet over til den nærliggende Ø og dèr udaandet under store Smerter. Under alle disse Ulykkesaar har der været Brug for Kresten Snedikers enfoldige Ord i Kirken: „Sæt til Gud din Lid." Det hærgede Præstehjem i Mjolden har nu sikkert faaet roligere Aar. I Hr. Niels Hjortlunds sidste Præstetid har Lynet slaaet ned i Kirken og afbrændt Spiret. Taarnet fik senere det nuværende Saddeltag. — 1699 blev Hr. Peder Mortensen Stauning, født i Stauning By, kaldet til Sognepræst. „Hans Hustru var Else Peders, salig Tolder, Hr. Hans Outzens Søster fra

Brøns. I deres Ægteskab havde de eet Barn, der straks døde efter sin Daab." Saaledes præsenteres Hr. P. Stauning i series pastorum. Og andet ved vi ikke om ham, naar undtages, at han i sine sidste Aar (han var Præst her i 26 Aar) til Medhjælper fik Broder Brorson fra Randerup, der efterfulgte ham som Sognepræst.

Med Broder Brorson er vi inde i en helt ny og meget mere kendt Periode og Slægt. Det er Pietismens Tid og Brorson-Slægten. Med en enkelt Undtagelse sad der nu Præster af Familien Brorson-Clausen i Randerup fra 1649 til 1763, og i Mjolden fra 1722—1815. I flere andre Sogne paa Egnen, ja rundt om i Landet har der i det 18. Aarhundrede været Præster udgaaet fra den Slægt.

Den første af dem, Hr. Broder Pedersen Pædopolitanus (latini-

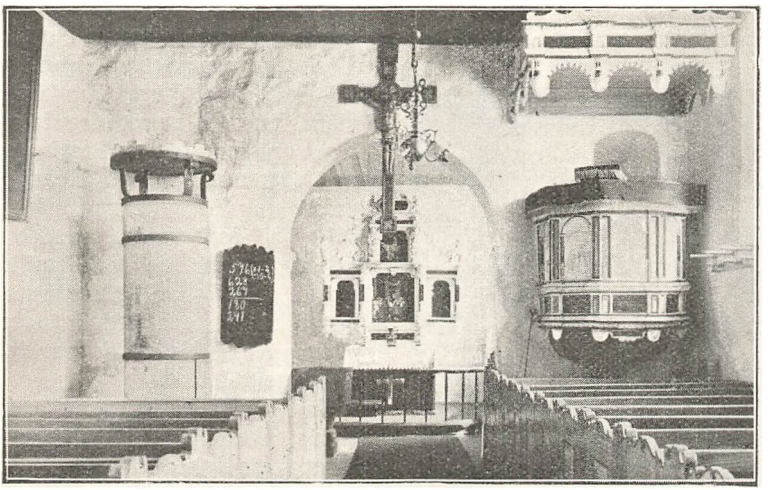

Randerup Kirke.

seret-græciceret af Fødebyen Drengsted i Døstrup Sogn), var Præst i Randerup 1649—85. Han har været en anset Mand, hvad et udskaaret Epitaphium i Randerup Kirke vidner om. Tre af hans Sønner blev Præster, den ene i Ballum (var tillige Provst), den anden paa Amrom, og den tredje, Broder, Faderens Efterfølger i Randerup. Dennes Hustru, Kathrine Margrethe Clausen, var Datter af Godsforvalteren paa Trøjborg. Deres tre Sønner, „det rare Kløverblad fra Randerup",[1]) skal her ikke nærmere omtales, da deres Historie er tilstrækkeligt beskrevet. — Ved Paasketid 1704 var der Sorg i Randerup Præstegaard, da Præsten laa for Døden,

[1]) Navnet Ran*drup* er haardnakket brugt af alle Biografer, skønt det af Brorsons Samtid staves som nu: Randerup. Saaledes i Troens rare Klenodie, paa alle gamle Præstetavler og paa Epitaphiet i Kirken over Brorsons Bedstefader. I John Hansens Biografi citeres uanfægtet Randrup, skønt der staar Randerup.

og Udsigterne for Konen og de tre Sønner kun kunde være ringe. Han trøstede sig med nogle Linjer af Kingo:

Gud lever jo endnu,
Han kommer dem i Hu,
de skal ej klage.

Børnenes Huslærer, Ole Holbech, blev kaldet til Embedet og ægtede Aaret efter Enken og tog sig godt af de tre Sønner. Og da han døde, efter at hans Helbred havde faaet et Knæk ved en Stormflod Nytaarsnat 1720, hvor han maatte flygte ud af Præstegaarden, blev Hans Adolph Brorson Sognepræst i Randerup. Han tiltraadte 1722, blev ordineret og indsat samme Dag som Broderen i Mjolden, og virkede i sit Fødesogn til 1729. De to Brødre har da boet nær ved hinanden, har kunnet se fra Hjem til Hjem og formodentlig tit besøgt hinanden. I Mjolden og Randerup Præstegaarde har der i disse Aar været levet Familieliv i Glæde og Sorg. For begge Brødre har det været det første Hjem og den første Præstegerning. Og trods trange Kaar og Sygdom og flere smaa Børns Død[1]) har dog disse Aar sikkert altid staaet for de to Familier Brorson som lykkelige. De boede i deres Hjemstavn blandt deres egne og i den Natur, de har følt sig knyttet til.

H. A. Brorson.

Med dem kom den nye Aandsretning, Pietismen, til Sognene som et frisk Aandens Vejr, og deres Gerning har sat Spor. Vi ved, de begge har digtet og elsket Sang og Luthspil, og de to Præstegaarde har da genlydt deraf. „Sangens Tid er kommet, og Turtelduens Røst er hørt i vort Land." Saaledes kan vi betegne de Aar, de to Brødre levede i hinandens Nærhed. Da de af Kongen forflyttedes til større Stillinger, er den egentlige Pietismes Blomstringstid paa denne Egn væsentlig forbi. Gerningen i begge Sogne fortsattes af gode Mænd af samme Slægt og Aandsretning, men efterhaanden blev det en anden aandelig Strømning, Herrnhutismen, der tog Ledelsen. Den var beslægtet med Pietismen, som den en Vækkelsesretning, men dog i Syn og Arbejdsmaade ret forskellig fra den. Herrnhutismen havde et mere evangelisk Præg og var

[1]) I Mjolden Præstegaard fødtes i disse Aar 8 Børn, hvoraf et Par døde som smaa, og i Randerup kom 6 Børn til Verden, hvoraf Forældrene mistede de tre som ganske smaa.

et Lægmandsarbejde, langt bedre organiseret end Pietismen, der ofte stod og faldt med Præsterne. Den herrnhutiske Bevægelse holdt sig i disse Egne til langt op i det 19. Aarhundrede.

I Mjolden efterfulgtes Broder Brorson af sin Fætter (og tillige Hans Adolphs Svoger) Johannes Hieronymus Clausen. Hans Ægtefælle var en Broderdatter af Fru Stauning, nemlig „sl: Hr. Tolder Hans Outzen hans eneste Jomfru Datter af Brøns. Deres Bryllup stod i Medolden Præstegaard." Efter at have været Præst i Mjolden i 18 Aar, blev han 1754 valgt til Provst for Lø Herred og Sognepræst i Visby. Gennem de herrnhutiske Brødres Indberetning kender vi noget til den aandelige Tilstand i Sognene set fra deres Synspunkt. Der nævnes, naar der har været Vækkelser, der fortælles om Præsternes Stilling, og der opgives Tallet paa de vakte. De herrnhutiske Samfund havde nemlig vistnok indmeldte Medlemmer. Der findes ogsaa Fortegnelse over deres Præstevenner. Om Mjolden fortælles det, at der i 1747 var et lille Samfund af troende Sjæle, der var pietistisksindede og tilligemed deres Præst, Clausen, „trællede under Loven". Om Præsten siges det, at han „derved stadig var fuld af Angest og Uro." Da han var kommet til Visby, skrives der om ham, at „han sikkert maa være kommet til Guds Børns salige Frihed i Kristus Jesus." Saaledes har man sluttet om ham. Han var nidkær i sin Gerning og elsket og højagtet af sine Sognefolk. Men det er et betegnende Udtryk, der her gives paa Herrhuternes Syn paa Pietisterne (jvf. hermed L. J. Koch: „Hans Adolf Brorson," S. 20 flg.). — I Randerup blev Hans Adolph Brorsons Svoger (gift med hans Halvsøster Katrine Holbech) Jens Jakobsen Hygum (Broder til Biskop Peder J. Hygom, der oversatte Salmen: „Jesu din søde Forening at smage"), Præst efter ham i 33 Aar. Brorson har som Biskop i Ribe holdt Visitats i sit Fødesogn, og fra en af disse skriver han (1744) om Hygom, at han „er en retsindig og utrættelig Mand og gør sig stor Flid med Ungdommens Undervisning, og fattes det ikke der i Menigheden paa tilstrækkelig Kundskab og utrættelig Iver for de fleste baade af gamle og unge." — Efter Hygom fik Randerup til Præst en Mand af en helt anden Type, Hr. Caspar Hansen. Han var fra Helsingør, havde været Skibspræst paa en Kinafart. Men han blev i det lille Randerup til sin Død 1795. I hans Tid brændte Præstegaarden. Om ham fortæller Herrnhuterne, at han var en Modstander af de vakte. En ny Vækkelse i Sognet omtales 1780. — I Mjolden Præstegaard sad efter H. A. Brorsons Søn, der kun var Præst her i 1 Aar, fra 1759—1815 Gotthard Hansen. Hans Ligsten findes endnu paa Mjolden Kirkegaard. Han var en Nevø af H. A. Brorson, hans Mor var en Clausen fra Trøjborg. I hans Tid talte man om det „meget religiøse Mjolden." Med Hygom i Randerup og Gotthard Hansen i Mjolden forsvinder de sidste af den betydningsfulde Præsteslægt Brorson-Clausen fra de to Sogne. Og en gammel Tid og en bestemt Præstetype er lagt i Graven med dem.

Vi er inde i Oplysningstiden og rykker nær ind paa vore Dage. Den gamle Præstetype var hjemmegroet. Alle Præsterne har, maaske med et Par Undtagelser, været fra Egnen. De fleste er blevet i Embedet deres hele Levetid. Først i Pietismens Tid begyndte de at flytte. De har været præget af og bundet til deres Hjemstavn, dens Natur og Befolkning, og de har sikkert alle talt det sønderjyske Folkemaal i Hjemmet og blandt Sognefolkene. Brorsons Salmer er stærkt præget af hans Egn. Ogsaa Folkesproget har sat sit Mærke paa dem. Kun paa Prædikestolen har de gamle Præster talt det danske Rigssprog. Det er ogsaa værd at lægge Mærke til, at alle Præsterne her lige til 1864 har faaet deres Uddannelse i Danmark ved Københavns Universitet (saa langt tilbage, som de har faaet akademisk Uddannelse).

Fra 1815 til 35 var de to Sogne sammenlagte. Præsten Gabriel Koch, en Slægtning af de kendte Koch'er i Døstrup, boede i Randerup de første Aar. I 1829 brændte nemlig Randerup Præstegaard. Præstefamilien flyttede til Mjolden, men ogsaa Hjemmet dèr brændte. Efter Folks Sigende skal begge Brande[1]) skyldes Ildspaasættelse af Præstens Tjenestepige. 1825 var der en Stormflod, der bragte Vandet op i Mjolden Præstegaard og ind i Kirken til det fjerde Trin paa Prædikestolstrappen. I Randerup druknede 3 Mennesker, de to endda inde i Huset, den ene siddende ovenpaa Bilæggerovnen. I Skolen, der laa ved Kirken og Præstegaarden, maatte de redde sig op paa Skolebordene. I samme Aar fandtes der endnu i Mjolden et herrnhustisk Samfund paa 14 Sjæle. Præsten nævnes som deres Modstander. Han har vist været præget af Rationalismen. Djævelens Navn nævntes ikke i Kirken. Men da Pastor Koch 1835 blev forflyttet, kom der en ny Tid i Mjolden. Den unge Ludevig Daniel Hass fra København blev nu Præst her. Da en Husmand fra Forballum blev spurgt, hvad han syntes om den nye Præsts Prædiken ved Indsættelsen, gav han følgende karakteristiske Svar: „No ær æ Døwl kommen ind i Mjolen Kirk' igjen." Hass var en af Grundtvigs første Disciple, en ejendommelig, selvstændig og særpræget Mand, en nidkær og varmhjertet Prædikant og en uforfærdet Stridsmand. Der blev stort Kirkebesøg i Mjolden, og Hass's Navn blev snart kendt viden om for hans kraftige Indlæg for de kirkelige Frihedstanker. En gammel Kone, der var konfirmeret af ham, har senere sagt om ham. „Hos Hass var der ingen Personsanseelse, Smaafolk og Bønder var ens for ham. Han var saa ivrig. Det Omvenden har han altid haft, kan æ tro, han var jo saa streng mod de andre Præster." Hass var en Ven af Forsamlingsfolket, kom nu og da til en lille Kreds af dem i Døstrup, og han betegnes af dem som „den fromme og nidkære Herrens Tjener." — En ejendommelig Interesse havde Hass, han var en ivrig Homøopath. Han var selv i sin Ungdom blevet kureret

[1]) Ved disse Brande gik desværre alle gamle Kirkebøger til Grunde.

derved, og da han havde hjulpet en enkelt her i Sognet, strømmede Mennesker snart til ham langvejsfra. Præstegaarden var fuld af Vogne, men Hass havde vist ingen Indtægt deraf. Han fik en Mulkt derfor og maatte holde op dermed. Han naaede dog at blive omtalt som „den største Kvaksalver i Hertugdømmerne". Præstegaarden var efter Branden blevet bygget op af Pastor Koch i sin nuværende Skikkelse. Blot var der en Længe mere til Avlsbygning. Den blev nedrevet c. 1900. Præstegaarden kan altsaa i 1930 holde 100 Aars Jubilæum. Hass forbedrede Haven og plantede en Del nye Træer. Han fandt sin Hustru i Sognet hos den rige og ansete Knud Knudsen i Forballum. Hun var ellers nede fra den nuværende Grænseegn. Knudsen, der senere købte Trøjborg og blev en af Lederne af Danskheden paa Egnen, fik ved Hass' Hjælp Chr. Kold til Huslærer for sine og Naboens Børn. I Forballum gjorde Kold sin store Opdagelse med den levende Fortællen. Og da han ikke vilde lære Børnene Balles Lærebog paa Ramse og derved kom i Konflikt med Provsten, tog Hass sig kraftigt af hans Sag. Det var i den nationale Opvaagnens Tid, Kold tog ivrigt fat og fik stiftet et „Danske Samfund" i Sognet. Hass og Kold havde staaet sammen i deres kristelige og folkelige Syn her i Sognet, og da Hass besluttede sig til at gaa ud som Missionær til Smyrna, fulgte Kold ham som Tjener. Det blev for Resten til liden Glæde for begge Parter. Den almindelige Fremstilling heraf stammer fra Kold, men Beskrivelsen i Hass' Breve giver et ganske andet Billede. Og Hass fortjener at blive retfærdiggjort her. — Der var stor Sorg i Mjolden, da Hass rejste 1840. Et Maleri af ham blev ophængt i Kirken og findes dèr den Dag i Dag. —

I Randerup blev Præstegaarden først opbygget nogle Aar efter Branden. Pastor Kochs Efterfølger dèr blev hans Svigersøn, Sparrevohn. I hans Til brændte Præstegaarden for tredje Gang i nyere Tid. Den blev da flyttet ned i den sydlige Del af Byen 1844, hvor den staar endnu, men benyttes ikke mere til Præstebolig. I den nye Præstegaard var der Sorg 1857 (som i den gamle 1704), da Præsten H. L. Ammentorp døde i en ung Alder samme Dag, som hans yngste Søn blev døbt. Han er den sidste Præst, der er blevet begravet paa Randerup Kirkegaard. Hans Efterfølger, J. W. Krøyer, maatte flytte 1867 inden Edsaflæggelsen til de nye Magthavere. — Paa Pladsen øst for Kirken, hvor de gamle Præsteslægter havde deres Hjem, og Brorson'ernes Vugge har staaet, er der nu Mark, kaldet „Byggestedet". Kun enkelte Murbrokker og en Laage ind i Kirkegaardsdiget vidner endnu om Stedet for den gamle, minderige Præstegaard. —

Hass' to Efterfølgere i Mjolden, L. C. Hagen (1840—51) og O. H. Boisen (1851—60) (af den kendte Boisenslægt) stod begge afgjort i den grundtvigske Lejr. De har begge ved deres Forkyndelse og hele jævne og folkelige Færd præget Sognet. Hagen arbejdede en Tid paa at oprette en Højskole i Sognet, hvilket dog

ikke lykkedes. Boisen og hans kvikke og varmhjertede Hustru mindes endnu af de ældste i Sognet. De følte sig lykkelige her, og deres Datter har skrevet om dem, at de „levede sammen med Befolkningen som een stor Familie." Igennem Sorger og Glæder, som de oplevede her i deres Præsteaar, blev mange Baand knyttet, der holdt gennem mange Aar. Baade Hagen og Boisen tog ivrigt Del i det nationale Arbejde, der rørte sig stærkt i Sognet. Og det skyldes sikkert dem i særlig Grad ved det Præg, de satte paa mange her, at her i den tyske Tid blev en af de ældste og lødigste Frimenigheder. Den sidste af de danske Præster her, C. D. V. Munthe Fog, en stilfærdig og god Mand, døde her 1867 kort før Edsaflæggelsen. Han hviler paa Kirkegaarden her lige ind til Præstegaardshaven. —

En tung Tid var med den ulykkelige Krig 1864 og den derpaa følgende Fredsslutning, der ogsaa bragte de gamle kongerigske Enklaver ind under tysk Herredømme, gaaet hen over Sognene Mjolden og Randerup. De tyskuddannede Præster, der efter 1867 kom i Sognene, var ifølge deres Kultur og Paavirkning meget forskellige fra de foregaaende, især fra den grundtvigske Præstetype. De var saa godt som alle Nordslesvigere og har gennemgaaende staaet sig godt med Befolkningen. Enkelte af dem har været dansksindede, men maatte holde sig meget forsigtigt. Tyske Hustruer og tysk Hussprog har nogle af dem haft, men de fleste har dog talt Folkesproget. Og alle Gudstjenester har været holdt paa Dansk. Men mange af den gamle danske Bevægelse i Sognene, der havde faaet deres aandelige Paavirkning fra de grundtvigske Præster, kunde ikke finde sig tilfreds med de tyskuddannede Sognepræster. De dannede derfor Frimenigheden i Forballum (i Mjolden Sogn), der havde Tilslutning fra baade Mjolden og Randerup. —

En af de mest kendte Præster i Nordslesvig mellem 1864 og 1920 skal nævnes her, da han fra 1873—77 var Præst i Mjolden. Det var Hans Schaikier Prahl, Medudgiver af den nordslesvigske Salmebog og dens Koralbog („Prahl og Heinebuch"), og i mange Aar Leder af Præsteseminariet i Haderslev, der skulde lære Præsterne dansk Sprog og Kirkeliv. Pastor Prahl lever endnu som emeritus i Gl. Haderslev. Efter Genforeningen og den nye Tid for Nordslesvig under dansk Styre, ophævedes Frimenigheden i Forballum, og dens Tilhængere har med Glæde sluttet sig til deres gamle Sognekirker. —

De to smaa Sogne i de gamle danske Enklaver stemte sig med overvældende Flertal tilbage til Danmark (Mjolden med 94 pCt. og Randerup med 97 pCt. danske Stemmer). De er nu (i 1921) sammenlagt til eet Præsteembede og hører igen under Ribe Stift og derigennem til den danske Kirke, hvortil de altid har været knyttet i Fortiden. Og der finder Befolkningen sig hjemme. Den 9. September 1926 efter Ansgarfesten i Ribe gæstedes Randerup

Kirke af 12 nordiske Biskopper. Denne Festdag blev et Vidnesbyrd om Samhørigheden med de nordiske Kirker. Og den viste tillige, at Mindet lever om ham, der har gjort Randerups Navn og Egnen kendt i hele Norden, Hans Adolph Brorson.

Kilder til ovenstaaende:

Præstetavlerne i Mjolden og Randerup Kirker; Sognenes Kirkekrøniker (»Gemeindechronik«) (utrykte); Udtog af Døstrup Sognekrønike (som foran); Wibergs Præstehistorie; Trap: Danmark (sidste Udgave, Bindet om Nordslesvig); Ottsen: »Der Kreis Tondern«; S. M. Gjellerup: »Jens Dinesen Jersin«; John Hansen: »Hans Adolf Brorson«; L. J. Koch: »Hans Adolf Brorson«; Sønderjyske Aarbøger 1910 (Præsteindberetninger); J. Brodersen: »Fra gamle Dage«; L. Nygård: »Chr. Kold«; P. Severinsen: L. D. Hass (utrykt); Artikler i Sønderjysk Maanedsskrift samt mundtlige Beretninger. (En stor Vanskelighed er det, at alle gamle Kirkebøger som ovenfor nævnt brændte i 1829).

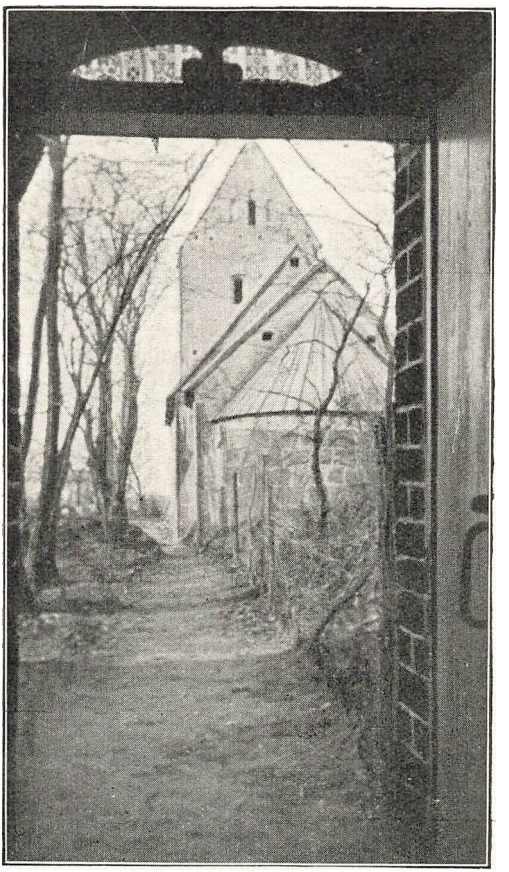

Præstens Kirkesti.
Mjolden Kirke set fra Præstegaarden.

ET KULD AF PRÆSTER

AF SOGNEPRÆST L. VESTEN
SULSTED

I sidste Halvdel af 1700'erne levede ovre paa Lolland en jævn Arbejdsmand; han boede paa det Reventlowske Gods Christianssæde, og han synes at have været Arbejder i Grevskabets Skove, som den højt fortjente Christian Ditlev Frederik Reventlow omfattede med sin varmeste Interesse; man har jo til hans mange hædrende Tilnavne ogsaa føjet det, at han var „det moderne Skovbrugs Fader."

Hos denne Arbejdsmand opvoksede en opvakt Knægt, som hed Peter; da Faderen hed Johan — han var nok opkaldt efter den gamle Grevinde paa Pederstrup Johanne, født Baronesse Bothmar —, hed Drengen naturligvis Peter Johansen; da han naaede en passende Alder, og da Greven fandt ham egnet til at blive et brugbart Redskab i Folkeoplysningens Tjeneste, sendte han ham over til Broderens Seminarium ved Brahetrolleborg paa Fyn. — Først 1802 begyndte Peter Outzen Boisen sin Seminarievirksomhed lige udenfor Pederstrups egen Dørtærskel.

Efter udstaaet Læretid blev saa Peter Johansen dimitteret af Seminariets Forstander, Johann Friederich Oest, med Vidnesbyrd om, at han var duelig til at overtage en Lærergerning, hvorefter han med Grevens Anbefaling blev ansat ved Skolen i Nakskov. Han skulde tillige være „Klokker og Chorsanger".

Under sit Ophold paa Fyn havde Peter lært en ung Pige at kende; han har maaske ligefrem haft sit Ophold i hendes Hjem. Hun hed Louise Palmgreen, og hun var Skomagerdatter. Hendes Fader, Carl Palmgreen, var fra Dalarne i Sverige; men Skæbnen havde flyttet ham til den danske Ø og gjort ham til Landsbyskomager. Den Profession var maaske helt indbringende paa det Sted; for paa Brahetrolleborg og ved alt det, der knyttedes dertil, var der mange, som ikke hver Dag gik i Træsko.

Peter Johansen og Louise Palmgreen blev forlovede; da han nu havde faaet Levebrød i Nakskov, giftede de sig, og i deres Hjem fødtes der mange Børn, 5 Sønner og 4 Døtre.

Vi har grumme faa Holdepunkter, hvis vi vil danne os et Billede af dette særlige Degnehjem i Nakskov; men naar fire af Sønnerne kunde sendes til Universitetet, viser dette i hvert Fald, at der ikke er bleven sparet, naar det gjaldt om at give disse Børn en god Uddannelse. Ud over dette er der vist kun en eneste Ytring af

den yngste Søn, der kaster et Strejflys over hans Moder. Han skriver saaledes i en af sine Bøger: „Jo mere jeg fordybede mig i dem (hans Smertensminder), desto umiskendeligere blev det mig, at jeg under hele mit Livs Førelse har været omgivet af en stille Magt, som atter og atter greb ind i mit Livs Gang — — —. Den lyste mig i Møde, da jeg sad paa Barneskamlen ved min Moders Fødder og lyttede til hendes Fortællinger og Sange. Hun kunde tale om den af Erfaring; thi den var som en rislende Kilde i hendes eget Levnetsløb."

— Af Børnene fra Kordegneboligen i Nakskov er det fire af Sønnerne, som vi her skal dvæle ved; de kom alle fire til at virke som Præster i den danske Folkekirke; men hos dem alle gik der en stærk Dragelse henimod Skolegerningen, som de alle i kortere eller længere Tid af deres Liv har helliget sig.

I. *Johan Carl Johansen.*

Den 8. Maj 1805 fødte Louise Palmgreen sin førstefødte. Det var en Dreng, der i Daaben fik begge Bedstefædrenes Navne. Som de andre her nævnte Brødre var han rigt begavet, og han er den af dem, hvis Livsudvikling har faaet det mest harmoniske og retlinjede Forløb; men det er muligt, at der hos andre af Brødrene er gaaet dybere Orgeltoner gennem Sindet end dem, der gav hans Tilværelse dens Harmoni.

Nakskov havde endnu den Gang en Latinskole, og fra den blev Johansen dimitteret til Universitetet i Aaret 1823. At han ved sin Ankomst til Hovedstaden er bleven bjærgtagen af den unge Professor Henrik Nicolai Clausen, kan anses for givet. Vi véd ikke, om den Strid, „Kirkens Genmæle" rejste, har sat den tyveaarige Ynglings Sind i Bevægelse; men hvis han har taget Parti, har det utvivlsomt været paa Clausens Side.

Efter de almindelige 6 Aars Studietid tog han sin Embedseksamen med et fint Laudabilis ved Foraarsterminen 1829, og samme Aar rykkede han ind paa Borchs Kollegium i en Kandidatplads, der blev ledig ved, at Carl Emil Scharling drog udenlands for at uddanne sig til den Universitetsstilling, som han siden i over 40 Aar ærefuldt udfyldte.

Paa Borchs Kollegium levede Johansen derefter nogle Aar, der var rige paa indre Udvikling for ham i Samliv med en Række dygtige Medalumner. Blandt ældre Alumner, som han traf dèr, kan nævnes Inspector collegii, den senere politiserende Stiftsprovst og Licentiat P. T. Hald, der dog næppe har haft nogen Betydning for ham. Derimod følte han sig stærkt draget mod Frederik Olaus Lange, hvis filologiske og filosofiske Stjærne allerede den Gang stod i sin Opgang. Johansen var en dygtig Sprogmand, og gennem en anden af sine Medalumner Carl Elberling blev han sat ind i den unge Professor Madvigs Metode for sproglig Tekstkritik. Hans Kofod Whitte, hvis hebraiske Sproglære og Analyse til Genesis vel

endnu mindes af ældre Præster, kunde han udveksle Tanker med om de østerlandske Sprog; men paa det Omraade blegnede snart alt andet for den Undren, den grundige Jyde Christen Hermansen hensatte ham i; men Hermansens jydske Ligefremheder var dog ofte Genstand for den livlige Øbos kvikke Sarkasmer. For hans religiøse Udvikling var det af Betydning, at han stiftede om ikke just „Venskab for Livet" saa dog et venskabeligt Forhold til Otto Laub, den senere Biskop, og Ludvig Zeuthen; gennem Laub blev han ført til Mynster. — Fjærnere stod ham Peter Willemoës Becker og Ludvig Christian Müller, og Silfverbergs „lerinensiske Puslerier"[1]) synes ikke at have aftvunget ham Respekt.

I sin Kandidattid var Johansen Lærer ved Borgerdydskolen paa Kristianshavn, der lededes af Niels Bygum Krarup; her paa Skolen havde han den meget ejendommelige Cleophas Svenningsen til Medlærer. Men her mødte han ogsaa sin Skæbne i en af Eleverne, Provstesønnen Hans Egede Schack fra Sengeløse. Denne særegne Dreng med den frygtløse Sandhedskærlighed og den springske Fantasi fangede den unge Lærers Interesse, og han knyttede Drengen til sig ved den umiddelbare Forstaaelse af Børns Sjæleliv, der synes at være et Særkende for Johansens Slægt. Gennem Hans Egede kom den unge Kandidat i Forbindelse med Provstefamilien i Sengeløse, hvor der foruden Hans Egede var en ældre Søn, den unge lovende Student Tage Schack, og fire livlige Døtre: Edele, Augusta, Hansine og Marie.

Husfaderen, den dygtige Provst, Dr. phil. Nicolai Clausen Schack, levede her sammen med sin Hustru Tagea Dorothea Erasmi i et patriarkalsk Forhold til sine Sognebørn; han var „Sogneherre" og ledede sit Sogn med Myndighed, men ogsaa med Retfærdighed. Det livlige Element i Familien stammede fra Hustruen, der var udgaaet fra et kultiveret Embedshjem; Provsten selv var en Gaardmandssøn fra Ribeegnen. — I Aaret 1826 var der til Gaarden Katrinebjærg i Sengeløse Sogn kommet to unge nygifte Mennesker, Carl Vilhelm Thalbitzer og Provstedatteren Elisabeth Brøndsted, og Hjemmet i Katrinebjærg knyttedes snart meget stærkt til Hjemmet i Præstegaarden, et Forhold, der fortsattes, ogsaa efter at Provstefamilien var flyttet til Hovedstaden. Thalbitzer selv var stærkt optaget af offentlige Spørgsmaal; fra 1842 til sin Død i 1867 blev han efterhaanden Medlem af Amtsraad, Stænderforsamling, grundlovgivende Rigsdag og Landsting.

Ind i denne af stærke praktiske Interesser optagne Kreds kom nu Johansen og fik sin Synskreds udvidet. Paa Kollegiet drøftede han med sine Venner de højeste aandelige Spørgsmaal og de subtileste filosofiske og filologiske Emner; i Skolen blev han tvungen ind i Overvejelser over Barnealderens og Ungdomstidens sjælelige Rørelser, og efterhaanden, som han blev en mere og mere kær

[1]) A. F. Silfverberg skrev i den Tid paa sin Licentiatdisputats; den handlede om Klosteret paa den lille Ø Lerina, den nuværende St. Honoré.

Gæst i den landlige Præstegaard, optoges han ogsaa mere og mere af det, der rørte sig i den Kreds, som havde sit Midtpunkt der. Det var en lykkelig Grotid, og da Provstens ældste Datter Edele Marie lovede at blive hans Hustru, har hans Lykke vel forekommet ham uden Skaar.

Ved sit Ægteskab med Edele Schack eller Edle, som hendes Kælenavn var, kom Johansen senere ind i en højst interessant Familiekreds. Drengen, der fra først af førte ham ind i Kredsen, er nu gennem sin Bog „Phantasterne" forlængst bleven optaget blandt Klassikerne paa det danske Parnas. Søsteren Augusta blev gift med Sognepræsten ved Trinitatis Kirke Christian Vilhelm Nielsen. Sine blev gift med Carl Andræ, der som Politiker naaede at blive Konseilspræsident. Marie blev gift med den i sin Tid højt ansete Leder af den københavnske Borgerdydskole, Professor Kristen Rovsing; Marie selv var en af Kvindesagens mest interesserede Pionerer; den praktiske Augusta skrev Kogebøger for sine Medsøstre. Til denne Kreds kan endvidere regnes Udenrigsministeriets mangeaarige Leder Peter Vedel, der efter Vennen Hans Egede Schacks Død giftede sig med Enken.

Men nu maatte Johansen se sig om efter en Stilling, som han kunde gifte sig paa; han søgte Præsteembede. For sin Dimisprædiken fik han Egregie, og den 5. Juni 1833 blev han udnævnt til residerende Kapellan ved Viborg Domkirke, hvor hans Manuduktør fra Studenterdagene Laurits Schjødte var Sognepræst og Stiftsprovst. I Begyndelsen af samme Aar var Provst Schack bleven Præst ved Frelserskirken paa Kristianshavn, og den 30. August viede han Edele og Johansen i sin ny Sognekirke.

I 5 Aar var Johansen i Viborg, og i den Tid fødte hans Hustru to Sønner: Peter Nicolai Schack Johansen, der døde 5. Juli 1863 som juridisk Kandidat, og Ludvig Wilhelm Johansen, der senere blev Hospitalsforstander paa St. Croix og døde 1885; han var øjensynlig opkaldt efter to af Johansens Brødre, Ludvig og Wilhelm.

Kort før Jul 1838 blev han saa kaldet til Sognepræst i Mariager, hvortil han flyttede først i det nye Aar. Her i Mariager fødtes det tredje og sidste Barn, Datteren Tagea Dorothea Johansen. I Mariager har formodentlig en af hans Søstre været i Huset hos ham, i hvert Fald blev hun gift med en Landmand Tychsen udenfor Mariager, og hos denne Datter levede Louise Palmgreen sine sidste Aar; hun døde der i 1870'erne, mere end 90 Aar gammel.

I Aarene efter 1840 forberedtes en Omlægning af Præsteembederne ved Aarhus Frue Kirke, og for at lette denne Sags Gang har den aldrende Sognepræst ved Kirken Jens Brix vistnok tænkt paa at tage sin Afsked; i hvert Fald maa Johansen have overvejet Muligheden af at blive hans Eftermand. Dette fremgaar af et udateret Brev til ham fra Svogeren Hans Egede Schack, der paa det bestemteste fraraader ham det. Brevet er antageligt fra 1843, og her skal gengives et Brudstykke af det, da det genspejler de

Følelser, den gamle Provst Schack nærede overfor Svigersønnen og Datteren:

»— — — Hvad der er Hovedsagen: det, Du ofte selv har omtalt som Dit største Ønske ved at blive befordret, og som ogsaa for os Andre — forsaavidt dette bør komme i Betragtning — er det absolut Væsentligste, nemlig at vi kunde komme nærmere sammen, det opnaaes i Grunden slet ikke herved. — — — Isærdeleshed vilde det for Fader være en reen *Igjenfødelse* at faa Eder alle saaledes herover i Nærheden, at han engang hver Maaned blot kunde besøge Eder et Par Dage; thi den halve Deel af hans Jeg — moderat beregnet — er sandelig i Mariager, og de Uger af Aaret, han tilbringer derovre med sit hele Jeg, er en Tid, han meget længe har Gavn af. — — —«

Den gamle Provst kom næppe mere med sit hele Jeg til Mariager; thi i Februar Maaned 1844 døde han. Johansen derimod blev i Mariager til 1847, da han blev Sognepræst ved Olai Kirke i Helsingør.

Saa var da hans Ønske at komme nær til Familiekredsen gaaet i Opfyldelse. Den muntre Hans Egede behøvede ikke mere at benytte sig af Papiret, naar han ønskede at betro sig til sine tre Yndlinge, „den blide Peis" (Nicolai), „den fromme Leo" (Ludvig) og „Vinepelsen Gea" (Tagea). Hele det rigt pulserende Liv i Hovedstaden i de begivenhedsrige Aar som fulgte, satte hurtigt sine Dønninger op til Holger Danskes By. Og da baade Johansens yngste Broder og Hans Egede Schack ved Krigens Udbrud meldte sig ved Hæren, fik den Helsingør Præst og hans Edle travlt med at sende Gaver og Opmuntringer til dem, endog saa rigeligt, at Svogeren frabad sig yderligere Sendinger uden efter særlig Rekvisition. Kun Aviser maatte de sende uden Maal og Grænse.

Endnu nærmere kom Johansen til Familiekredsen, da Sognepræsten i Taarnby paa Amager, Jørgen Hjort Lautrup, i 1854 blev udnævnt til Biskop paa Lolland, idet han da blev kaldet til Biskoppens Eftermand i Taarnby. Her kunde han, om saa skulde være, daglig omgaas hele Kredsen; og inde paa Kristianshavn var hans yngste Broder Kateket ved Frelserskirken. Ogsaa Familien paa Katrinebjærg kunde han og Edle besøge; Forbindelsen var vedligeholdt gennem flittig Brevveksling; nu gensaa de de gamle kendte Omgivelser, der gemte saa mange af deres lykkelige Ungdomsminder.

Johansens Præstetid i Taarnby blev en harmonisk og lykkelig Afslutning paa et harmonisk og lykkeligt Liv. Den 18. Maj 1862 døde han, kun 57 Aar gammel. Hans Hustru levede endnu en Aarrække i Hovedstaden sammen med Datteren Tagea.

II. *Peter Georgius Raffenberg Johansen.*

Var den ældste Broders Liv præget af Harmoni, løber denne Broders Tilværelse ud i en skærende Dissonans.

Han var den femte af alle Børnene og fødtes den 4. Juli 1813 (Wiberg har Juni) og fik i Daaben Navn efter den nylig afdøde

Sognepræst i Nakskov Jørgen Raffenberg. — Det kunde med Hensyn til de gamle Degnes Navneskik være en interessant Opgave at eftergaa, i hvor høj Grad de stedlige Sognepræsters og Præstekoners Navne gaar igen blandt Børnene i Degneboligerne; hos flere af dem vilde man ligefrem ved at gennemgaa Børnenes Navne kunne tælle sig til, hvor mange Præster Degnen har gjort Tjeneste under. Det vidner ikke blot og bart om Degnens ydmyge Ærbødighed for og slaviske Afhængighed af Præsten, men meget mere om de Hengivenhedsbaand, der knyttede de to Hjem sammen.

Peter Johansen blev som sin ældre Broder sat i Nakskov Latinskole og dimitteredes derfra i Aaret 1832. Det første Aar, han laa ved Universitetet, havde han endnu Broderen at støtte sig til; men da denne forlod Hovedstaden for at drage til Viborg, synes han en Tid at have staaet i Stampe; det tog ham i hvert Fald 8 Aar at naa frem til Embedseksamen, som han absolverede med et pænt Laudabilis i Maj Maaned 1840.[1])

Som hos alle Brødrene var der hos ham en Dragelse imod Skolegerningen, hvorfor han Aaret efter søgte og fik Ansættelse som Adjunkt ved Herlufsholm Skole, hvor han tilbragte de følgende 10 Aar af sit Liv.

For Herlufsholm Skole var det et kritisk Tidspunkt, da Johansen blev Lærer der. Skolens økonomiske Forhold var endnu ikke ordnede efter et saa godt som fuldstændigt Sammenbrud, og Gehejmeraad Stemanns despotiske Forstanderstyre, der ingen pædagogiske Hensyn tog, havde ødelagt Forholdet mellem Lærere og Elever, og dette stod den velmenende, men uselvstændige Rektor Dichman magtesløs overfor. Elevantallet var stadig synkende, et enkelt Aar var det nede paa 19; Forældrenes Mistillid til Skolen bredte sig videre og videre. — I Aaret 1841 gav Steman Halvdelen af Lærerpersonalet Afsked paa graat Papir; det var Skolens Inspektør og Tegnelærer Jacob Nicolai Prom, det først gik ud over, og efter ham fulgte Adjunkterne Thorvald Müller og Erik Peter Poulsen. I Stedet for de afskedigede ansatte Steman derefter som Inspektør og Tegnelærer Peter Eleon Rosenørn og som Adjunkter de to theologiske Kandidater Peter Johansen og Carl Christian Jensen, den senere Slotspræst i Lyksborg og derefter Sognepræst i Vejby og Tibirke. — Den Tid, Johansen var ved Skolen, betegner derefter en Overgangstid, i hvilken Skolen lidt efter lidt arbejdede sig opad igen; men at Stillingen var alt andet end god, ses deraf, at der ingen Studenter dimitteredes i Aarene 1841, 42, 46, 48 og 51. Det var først under Grev Knuths Forstandertid, Opgangen for Skolen tog Fart; dette Forstanderskifte fandt Sted samme Aar, som Johansen forlod Skolen.

I Johansens Tid gled en vekslende Strøm af Lærere gennem Klasseværelserne; for de fleste var disse Adjunktposter kun et

[1]) Det var det stærkt bevægede Regensliv, der optog ham, medens han var Alumne her.

Overgangsled til andre Embeder, Stillingen var kun for ugifte Lærere. Blandt Johansens Medlærere er to bleven kendt ved deres urolige og omflakkende Tilværelse: den i 1898 afdøde Præst Ely Sophus Falkenskjold og Adolf Frederik Hilarius Fleischer, der til forskellige Tider af sit Liv opnaaede at blive Lærer, Landmaaler, Kapitalist, Gaardmand og Folketingsmand for en fynsk Kreds; 1895 døde han i København som en Slags irvingiansk Biskop.

Af de Elever, som Johansen var med til at undervise, fandt de allerfleste senere hen en Plads i Livet, som de kunde udfylde. Blandt de mærkeligste kan nævnes den kendte Politiker, Journalist og Præst Peter Christian Zahle, der sidst var Sognepræst i Valensved og døde 1898; endvidere den aandsfine Overlærer ved Søetatens Skole Christian Frederik Reiersen, der i sit ensomme Ungkarlebo skrev „Fra Drømmenes Land", som i sin Tid satte manges Sind i Bevægelse.

Men saa kom Opbruddets Tid. Johansen var bleven en ældre Ungkarl, inden han tænkte paa at gifte sig; forlovet var han blevet med en ung 24-aarig Pige fra Næstved, Lægedatteren Georgine Cathrine Meyer, og han maatte nu se at finde sig en Stilling, han kunde gifte sig paa. Den 4. Februar 1851 blev han udnævnt til Sognepræst for Tresogne-Pastoratet Tisted, Binderup og Durup i Gislum Herred, et Par Mil nordvest for Hobro. Den 11. April blev han præsteviet, hvorefter han i Næstved holdt Bryllup, og det nygifte Par drog til deres fremtidige Hjem. Hvad der her i Tisted har bevirket, at Johansen lidt efter lidt blev en aandelig nedbrudt Mand, kan der ikke her gøres nærmere Rede for; men efter omtrent 9 Aars Virksomhed som Præst brød han helt sammen. Brat og trist kom Døden den 3. December 1859; han blev kun godt 46 Aar. Hans Hustru overlevede ham i 7 Aar, men var kun 39 Aar, da hun 1866 døde i København. En 14 Aars Dreng og 3 yngre Søstre stod forældreløse tilbage. Sønnen, der hed Johan Peter Georg Johansen blev Læge og døde vistnok i Nysted som praktiserende Læge.

(Fortsættes).

EN SØSKENDEFLOK

AF OTTO SOMMER

Det er en Kendsgerning, at der nuomstunder ikke er særlig mange Børn i vore Præstegaarde, ligesom den aarhundredgamle Tradition, at Præstens Søn blev Præst eller i hvert Fald Akademiker, synes at være forsvunden (af det sidste Hold theologiske Kandidater, ialt 25, var kun 3 Præstesønner). I de gamle Præsteslægter, der har bestaaet siden Reformationen og siden da stadig har fostret Præster, fødtes der ofte meget talrige Børneflokke; og ved en Nøjsomhed og Dygtighed, vi nutildags ikke kan gøre de gamle Præster efter, formaaede de tit at holde hele deres Sønneflok baade i Latinskole og paa Universitetet; et særlig godt Eksempel baade paa Frugtbarhed og paa akademisk Traditionstroskab opviser en Mand af den jyske Præsteslægt Sommers ottende Generation, Lauritz Sommer, der 1760 kaldedes til Kapellan hos sin Fader, Niels Sommer i Gosmer-Halling Sognekald ved Odder og virkede her (hvor ogsaa hans Moders Fader og Farfader havde virket) til sin Død den 9. Marts 1792, de sidste 30 Aar som Sognepræst; han ægtede den 14. Juni 1765 Margrethe Hartmann, der var født 17. Maj 1745 og døde 22. Juni 1792, Datter af Nabopræsten i Randlev, Caspar Hartmann, — se Blichers: En jysk Mordbrænderhistorie, — der havde 10 Børn; en af disse, Ida Hedevig, ægtede Peder Vitusen Bering, Sognepræst i Gylling, og blev ved ham Moder til 16 Børn, medens Margrethe ved Lauritz Sommer blev Moder til 22 Børn, hvoraf dog 7 var dødfødte; Præsteparret havde 5 Gange Tvillinger; medens Børnene var mindre voldte det ligefrem praktiske Vanskeligheder at bespise dem, faa dem i og af Sengene o. s. v; de var derfor ved slige Lejligheder inddelte i 3 Hold, hvert under Ledelse af en af de 3 ældste, der bl. a. om Morgenen kommanderede hver sit „Korporalskab“: „Træd an til Tran“.

Gosmer Sogns gamle Kirkebog udviser følgende:

23. April 1766 fødtes der i Præstegaarden Præstholm Sønnen Niels og Datteren Maren.

7. Juni 1767 fødtes Sønnen Caspar Ernst Hartmann.

6. Okt. 1768 fødtes Datteren Else.

9. Sept. 1769 fødtes Sønnen Peder.

3. Okt. 1770 fødtes Sønnen Mads.

27. Okt. 1771 fødtes Datteren Ide Elisebeth Hedevig-Sophie.

10. Nov. 1772 fødtes Sønnen Jens.

26. Nov. 1773 fødtes Datteren Øllegaard-Charlotte.

26. Okt. 1774 fødtes Døttrene Dorothea Sophie og Margaretha.

Præsteparret havde saaledes i Løbet af 8½ Aar faaet 11 levendefødte Børn; ogsaa 1776 (6. Feb.), 1777 (1. Juli) og 1778 (16. Maj) nedkom „Madame"n; dog var disse 3 Børn dødfødte; men 31. Okt. 1779 fødtes Sønnen Joachim Otto og Datteren Karen Johanne Sophie; og i Maj 1781 (døbte den 25. Maj) fødtes atter Tvillinger, Ove Guldberg og Ude Løwenhertz; efter disse 18 Barnefødsler i Løbet af 15 Aar, kan det ikke undre, at den 20. Nov. 1782 fødte Datter, de 8. Sept. 1784 fødte Tvillinger, Søn og Datter, og den 15. Jan. 1787 fødte Søn var dødfødte; og endnu mindre kan det undre, at Madame Sommer lukkede sine Øjne for sidste Gang, slidt op af mange Fødsler og 27 Aars uafbrudte Barnepleje, 22. Juni 1792, kun 47 Aar gammel; ganske vist hedder det i et gammelt Brev, at hun døde „af Sorgen over sin Mand Præsten," som jo var død 3 Maaneder i Forvejen. — Hvad skulde nu de 13 forældreløse Børn? Thi af de 15 Børn efterlod Præsteparret sig kun 13 i Live, idet Peder allerede var død 17. April 1784 som „Alumnus i 5. Lektie" i Viborg Kathedralskole, hvis Lærerraad kort i Forvejen havde givet ham Karakteren „Stort Haab", medens lille Else døde 23. Jan. 1788 hjemme i Præstholm, efterat hun i 5 Aar stadig havde været anført i Kirkebogen som Gudmoder for saa godt som alle Fattigfolksbørn ved disse Daab.

I Viborg Kathedralskoles Stipendieprotokol og Eksamenslister finder vi Niels og Caspar Ernst som Klassekammerater, en Klasse forud for Peder; de blev senere henholdsvis Sognepræst i Sejerslev paa Mors og Justitsraad, By- og Herredsfoged i Middelfart; Justitsraaden døde 3. Juli 1821; Niels trak sig tilbage fra Præstetjenesten — han var Rationalist — 1837 og døde 1. Dec. s. A. i Aarhus, hans Tvillingsøster Maren blev gift 17. Nov. 1788 med Faderens Svoger og Nabopræst Peder Pedersen i Ørting; han havde tidligere været gift med Anna Sophia Hartmann fra Randlev Præstegaard; hun døde imidlertid 20. Sept. 1787 — og afløstes altsaa Aaret efter af sin Søsterdatter, der imidlertid kun hed „Madame Pedersen" i 4 Maaneder, idet P. P. døde 25. Marts 1789; Enken ægtede 2. Nov. s. A. Peder Bentzon Kaalund, der fra Maj 1889 havde Kaldet i Ørting, hvorfra han forflyttedes 1792 til Gosmer-Halling som sin Svigerfaders Eftermand; han virkede her — ogsaa som Provst — i 47 Aar til sin Død den 2. Marts 1839; 4 Aar før var Maren Sommer Kaalund død, ikke i sit Barndomshjem, thi dette nedbrændte og erstattedes af en ny Præstegaard 1792, men dog i sin Fødeby, hvor hun altsaa havde hjemme i den Grad, at der havde Fader, Farfader, Oldefader og Tipoldefader været Præster — fra 1676.

Foruden Niels og Maren fik ogsaa Mads, der døde 6. Nov. 1803 som Sognepræst i Stenmagle, Jens, der døde 12. Nov. 1813 som Sognepræst i Herslev ved Roskilde, og Dorothea Sophia, der var

gift med Stiftsprovst Lindhardt i Aarhus og døde som Stiftsprovstinde 2. Jan. 1832, deres Hjem i danske Præstegaarde, medens 2 Døttre, Margaretha, død 24. Marts 1853 som Enke efter den kendte Degn og „Vejrprofet" Nicolai Schøler i Hammel og med ham Moder til 2 i sin Tid ret kendte Rigsdagsmænd, og Karen Johanne Sophie, der 1816 blev Degnen i Østbirk Jacob Christian Schmidts anden Hustru, og døde som Enke 1844, fik deres Hjem i jyske Landsbyskoler. Datteren Ide Elisabeth Hedevig-Marie var oprindelig Oldfrue ved det russiske Fyrstehof i Horsens, men kom, efter det sidste af de ulykkelige, landsforviste, russiske Fyrstebørn var død 1807, i Huset hos Broderens Enke i Middelfart, hvor hun døde ugift 9. Maj 1825.

Datteren Øllegaard-Charlotte giftede sig med Anders Wissing, der var Ejer af Hovedgaarden „Pederslyst" ved Østbirk; efterat hun var blevet Enke 23. April 1818, flyttede hun til Underup, hvor hun døde 1849. Foruden Caspar Ernst blev ogsaa den yngste i Flokken, Ude, juridisk Kandidat; han døde 6. Maj 1852 som Justitsraad og pensioneret Amtsforvalter for Segeberg Amt; hans 6 Børn og deres nulevende Efterkommere er blevet i Tyskland; medens saaledes 3 Sønner blev Theologer og Præster, 2 Sønner Jurister og Embedsmænd indenfor Retspleje og Forvaltning, blev den tredjeyngste og næstyngste Søn medicinske Kandidater, Joachim Otto endog tillige Forstkandidat; han døde som Regimentskirurg med Kaptajnsrang 2. Dec. 1823, efterladende sig en Søn, der blev Flaadens Admiral, en Søn, der blev Ritmester, en Søn, der blev Grosserer og dansk Konsul i Hamburg; Ove Guldberg Sommer, der en Tid var Distriktslæge i København, døde ugift som Læge i Roskilde 8. Maj 1818. —

Det gamle Præstepar i Præstholm havde — af 11 Børn, der giftede sig — 79 Børnebørn, medens de nu levende faa Medlemmer af Slægten, Oldebørn og Tipoldebørn af Parret, kun har ganske faa Børn, en enkelt dog 9.

REGISTER
FOR DE LUTHERSKE PRÆSTER I ØSTERØ
FRA 1538—1845
FREMSAT I EN SANG

Mel.: Jeg er en Mand, der har saa vidt omvanket.

Fra femten hundred tredive og otte
til atten hundred fem og førre Aar,
lutherske Præster, danske Undersaatter,
i Østerø der fjorten været har.

Den første evangelisk Lære lærte,
og Luthers Lære monne prædike,
han paa en Baad fra Norge hid passerte,
og kaldedes Hr. *Heine Havreke.*

I tredive Aar han Kaldet monne røgte
og Provst i tolv Aar var tillige med,
da Dødens blide Morgen ham besøgte.
Gud bragte hannem ind i Evighed.

Til Kaldet hid sig monne straks begive,
Eiden, som her blev da Præst igen;
ved Gavmildhed han Kaldet mon oplive,
hvorfor han kaldt blev: Fattigmandens Ven.

En saadan Tid hans Formand havde været,
var han vor Præst og bar sit Præstenavn,
som han med Flid og Virken havde levet,
da ankret han i Salighedens Havn.

Da kom Hr. *Torluf Færøe* hid fra Sandø,
en dydig Hyrde, Herrens Tjener sand,
i syv og tyve Aar var Præst paa Østerø,
som Provst i alle dem her virket han.

Til Sielehyrde Gud os monne sende,
Hr. *Gabriel Torlufsen Færøe* god,
saa snart hans Timeglas det mon udrende,
to Aar han præget her med kraftigt Mod.

Engang som han fra Thorshavn kom tilbage,
i taaget Vejr forgik paa Flesjene;
dets Guds Alvidenhed mon saa behage,
at kalde hannem bort til Fædrene.

I Kaldet her da monne flux opstige
Hr. *Rasmus Ganterup* fra Vaagø kom,
han tro'de alt hvad Folk mon hannem sige,
i ni Aar Østerø Kald han rejste om.

I Herrens Vingaard Gud os atter kaldte,
til Præst Hr. *Peter Hellesen,* Viborg,
til Provst i fire Aar de ham udvalgte,
for franske Sørøvere bar stor Sorg.

Gud gav ham Børn, i Tallet et og tyve,
og Præst han var i tre og fyrre Aar.
Gud ham sin Løn i Himmerige give,
derpaa han ind i Evigheden gaar.

Magister *Jacob Christiansen Klinte,*
da kom fra Suderø den brave Mand,

han var vor Præst i en og tyve Vintre,
omsider døde af sit eget Vand.

Ja, Provst han blev, den Tid han blev i Kaldet,
og munter altid var den lærde Mand,
ja, og den Stund ham Døden det befalet,
at drage heden ind i Himlens Land.

Til Hyrdestanden ei sig mon forhale,
Andreas Lemviig blev vor Sjæleven,
ja, hurtig han Latinen kan udtale,
og ferm han var i alt sit Præstehjem.

I nitten Aar som Provst han havde læret,
og sex og fyrretyve var han Præst,
som en tro Hyrde den Tid havde været,
da kaldte Gud ham ind til Himlens Gæst.

Hr. *Christian Djurhuus* mon da strax opstige,
og præket her i sex og tyve Aar,
ja, Provst var han i atten Aar tillige,
derpaa sin Søn han sig til Hjælper faar.

Særdeles flink i præstelig Forretning,
og elsket højt blev han af sine Faar,
i Fred fuldbragte Livets første Sætning
og siden hen i Fredens Bolig gaar.

Til ham kom Dødens Engel med den Orden:
Hr. Djurhuus kom nu, skynd dig, følg med mig,
den Gud som du har tient saa tro paa Jorden,
han kalder dig nu til sit Himmerig.

Som før er meldt hans Søn isteden kommer,
Andreas Djurhuus hurtig traadte frem,
han var vor Præst halvtredsindstyve Sommer,
og Provst i tredive han var af dem.

Hans Manddom tales ofte om i Kaldet,
og han behaget Østringerne vel,
derpaa sin Aand i Herrens Haand befallet,
ved Himlens Trone frydes nu hans Siel.

Saa blev her ingen Hyrde i vor Grænse,
tre Aar betientes Kaldet flittelig,
af den berømte Sandø-Præst Hr. *Hentze,*
han præket Herrens Ord saa rundelig.

Hr. *Christian Ludvig Homan,* atter træder,
en højlærd Mand, oprigtig hjertegod,
ved godt Eksempel sine Faar han glæder,
i sex Aar Faarehjorden forestod.

Den Gudsmand blev med Sindsyghed angreben;
thi rejste han herfra til Københavnh;
hav Tak for Flid, for Fyrighed og Stræben,
vi føle i høj Grad dit store Savn.

Gud sendte os en Hyrde da i Steden,
Hr. *Jørgen Gad* blev da vor Præstemand,
han præket her, til sex Aar var hengleden,
saa længe Østerø staar berømmes han.

Da drog han hen til Danmarks fjerne Lande,
du: Jørgen, savnes vist af dine Faar,
Mindet om dig urokket fast skal stande,
Gud lønne dig ved Evighedens Aar.

Blid træder frem til Kaldet her paa Østerø,
Hr. *Christian Benedit Garde* da kom,
en Tid han først opholdt sig paa Suderø,
før Gud han kaldte til vor Hyrde from.

I elleve Aar han kraftigt monne virke,
og Provst i fem han og tillige blev,
oprigtig han sin Faarehjord mon dyrke,
og Bogen: Et Par Ord om Nolsø skrev.

Saa rejste han til Fædrelandets Eje,
Adieu, farvel, lev lykkeligt, vor Ven:
Dig lede Gud paa alle dine Veje,
indtil du hilser ham i Himmelen.

Igen til Hyrde Gud os lod forunde
Hr. *Otto Frederik Christian Jørgensen,*
at prædike ham prise alle Munde,
han er den fjortende i Østerøen.

Som en tro Hyrde maa vi ham berømme,
o, gid han længe hos os blive vil,
alene Gud hans Hierte kan bedømme,
han drager flittigt om (i væsenstil).

O, giv os, Gud, herefter Hyrder gode,
som sine Faar for godt Eksempel gaa,
at Gierrigheds Ulven dem ej faar af Fode,
ej hisset Lejesvende kaldes maa.

*

Foranstaaende Præstevise er prentet af Sysselmand *J. J. Weihe,* Skaale (gamli syslumadur). Vi har faaet den overladt af Hr. *Andreas Weihe,* Zelletræ, der har faaet den af Hr. *Theodor Weihe,* Skaale. — I samme Hefte indeholdes en Vise om Præsterne paa Norderøerne 1538—1845.

AFDØDE PRÆSTER

1/4 1929—1/11 1929

16. April. Fhv. Sognepræst *J. N. Schou,* f. 1861 i Skive, Søn af Distriktslæge Carl Martin S. og Charl. Am. Fasmer. Stud. Randers 82, c. th. rejste i Sydeuropa, ord. Kat. Sct. Pauls Kirke, Kbhvn. 90, Sp. Aal 91, Sp. Torsager-Bregnet 17, afsk. 27. Byggede Missionshus i Aal. Rejste 2 Gange til Ostindien for at studere Hedningemission. Beplantede 90 Td. L. Hede i Aal. Omkom ved en Gasforgiftningsulykke.

27. April. Provst *L. E. L. Tobiesen,* f. 1841, Søn af Stiftsprovst Christoffer Leberecht T., Dannemarre-Tillitse (død 1893) og Bolette Lorentzen. Stud. Ribe 59, cand. theol. 1865, Ledende Senior i Studenterforeningen 1868, Pkp. Stillinge 1868, Rkp. Sct. Mikkels Kirke, Slagelse—Sp. Hejninge 1874, Sp. Tanderup 1877, Provst Baag Herred 1881—1911, Sp. Flemløse 1883, R. 88, Dbm. 06, K[2] af Dbg. 17, afsk. 1917. — Medl. Kirk. Udvalg 1903—07, Udg. 1878: Den grundtvigske Folkehøjskole, skr. talr. Præd. og Art. (mest kirkepolit.) i Dagblade og Tidsskrifter. — Fra 1881-85 var Fader og Søn samtidig fungerende Provster, et i Præstehistorien enestaaende Tilfælde.

3. Maj. Frimenighedspræst *S. Anker-Møller,* f. 1850, Søn af Provst Ch. Fr. M., Stenløse-Fangel (d. 90) og Petronelle Cornelia Winther af Dannemarre-T. Stud. Vib. 68, c. th. 74, Pkp. Øsløs-Vesløs-Arup 77, Frimenighedspr. Klim 1883—1925.

8. Maj. Sognepræst *H. H. Ebbesen,* f. 1871 i Harte, Søn af Gaardejer And. E. og Gertrud Hansen. Stud. priv. 90, cand. theol. 1896, Lærer Kbhvn., Pkp. Errindlev-Olstrup 1898, Sp. Blære-Ejdrup 1901, Sp. Vigerslev 1910.

15. Maj. Provst *S. H. T. Sørensen,* f. 1849 i Todnæs Prgd, Færøerne, Søn af Hans Jørgen Jac. S., Sp. Vilslev-Hunderup (d. 1892) og Dor. Mundine Schow. St. Ribe 68, c. 74, Lærer v. Westen Inst. Kbh., Sp. Nordstrømø 74, Sp. Østerø 78, Provst Færøerne 78, Sp. Skanderborg-Skanderup-Stilling 84, R. af Dbg. 00, Dbm. 05, afsk. 20. — Medl. Hovedbest. Danmarks Afholdsforening 85, Næstfmd. i samme 90—11, Medl. Skdbg. Amts Skoleraad 89, rejste 89 i Orienten holdt talrige Foredrag og skrev talr. Art. om kirk. Spm., Afholdssagen og Færøerne. Udg. flere Lejlighedstaler, Skrifter om Afholdssagen, bl. a. 91: Guds Rige er ikke Mad og Drikke (overs. t. Tysk og Hollandsk), 02: Kristendom i Nutiden.

17. Maj. Provst *J. F. Bentzen,* f. 1871 i Horsens, Søn af Slagtermester Jul. Theodor B. og Apollone Marie Lund. Stud. Hors. 90, c. th. 96, Vinterlærer Ribe Borgersk. 96, Realskolebestyrer Otterup 97, Sp. Tolne-Hørmested 03, Sp. Todbjerg-Mejlby 09, Provst Øster Lisbjerg-Mols Herr. 17, Sp. Mørke 22, R. af Dbg. 28.

11. Juni. Fhv. Sognepræst *J. G. Aagaard,* f. 1842 i Hvidbjerg (Ø.-L.), Søn af Jac. Fr. A. Sp. Gellerup-Sunds (d. 1871) og Charl. Am. Bolwig. Stud. Viborg 63, cand. theol. 1869, Pkp. Hvidbjerg L. 1870, Sp. (i sit Fødesogn) Hvidbjerg-Ø.-L. 1874, Sp. Søby-Skader-Halling 1877, Sp. Aarby 1890, Afsk 1913.

16. Juni. Fhv. Sognepræst *V. A. Thalbitzer,* f. 1859, Søn af Toldforv. Edwin Georg T., Skelskør, og Betty Sandberg. Stud. Aalborg 77, c. th. 85, Lærer Kbh., Sp. Omø 88, Sp. V. Tørslev-Svenstrup 99, afsk. 08.

19. Juni. Sognepræst *L. Lauritsen,* f. 1862, c. th. 12, ord. Medhj. Anna Kirken Kbhvn. 15, Sp. Aadum 15—22, Sp. Overlade-Hyllebjerg 24.

20. Juni. Fhv. Sognepræst *K. K. Kring,* f. 1853 i Vork, Egtved, Søn af Lærer i Gaverslund Jens Jensen K. og Dorthe Hansdtr. Seminarist (Skaarup) 73, Lærer Præstø, Stud. priv. 77, c. 83, Pkp. Kastrup 83, do.

Snøde-S. 85, Sp. Kobberup-Feldingbjerg-Gammelstrup 87, Sp. Sørbymagle-Kirkerup 92, Sp. Haudrup-Solrød 02, afsk. 23.

20. Juni. Sognepræst *Olfert H. Ricard,* f. 1872 i Kbh., Søn af Gehejmekonferensrd., Departementchef i Justitsmin. Chr. Fr. R. og Signe Wilh. Møller af Barløse. Stud. Brgd. C. 89, c. th. 95, Sekretær i K. F. U. M. i Kbh. 96—08, till. Generalsekr. K. F. U. M. i Danmark 02—05, F. M. 05, Rkp. Sct. Johannes Kirke, Kbh. 08, Sp. Garnisons K., Kbh. 17, R. af Dbg. 18, Dbm. 23, Lærer i praktisk Teologi ved Pastoralseminariet 15, Fmd. K. F. U. M. i Danmark og Kbhvn. til 23, Fmd. Kr. Studenterforbund 10—12, Red. K. F. U. M.s Maanedsblad 96—08, Red. De unges Blad 04—08. Fik 1923 ved Bispevalget i Roskilde 754 Stemmer. Skr. talr. Artikler, udg. talr. Pjecer, Prædikener m. m. samt: Jesu Kristi Liv (1903); Ungdomsliv (1905, 31. Oplag 27); Kristus og hans Mænd (1909); Aanden i Apostelkirken (1910); Og vi saa hans Herlighed (1911); Lær os at bede (1912); Profeten Jeremias (1913); Paulus (1914); Med Mund og Pen (I Land og Livsanskuelse, II Ungdom og Kristendom) 1914-15; Vinter og Vaar; Sommer og Høst (1915); Dengang han vandrede her (1916); Mellem Venner (1916); Tro, virksom i Kærlighed (1917); For os (1918); Fat Mod (1922); Arbejde og Fest (1922); Igaar og Idag og til evig Tid (1923); Bedre frem (1924); Velsignet Jul (1925); Under Jesu Kors (1926); Han er vor Fred (1926); Vi er hans Værk (1926); Drag Jesus mig (1927); Guds Riges Vaar (1928); Enfoldig Vejledning til Frelse (1928). Udvalgte Skrifter for Ungdommen I—V. Efterklang, efterladte Prædikener (1929), regelm. Prædikener i den Ferslewske Presse siden 1919. Se iøvr. Gunner Engberg: Olf. Ricards Eftermæle i Presse og Radio.

28. Juni. Fhv. Sognepræst *L. Christensen,* f. 1854 i Hobro, Søn af Ludv. Pet. Chr. C. (d. 72), Sp. Hjortshøj-Egaa-Elev, og Emilie Sev. Laurine Conradsen. Stud. Aarh. 73, c. th. 79, Lærer Vajsenhuset, Rkp. Sdr. Omme-Hoven 80, Sp. Gern-Skannerup 84, Sp. Kristrup 94, Rkp. Vor Frelsers Kirke, Kbhvn. 99, Sp. Christians K., Kbh. 01, Sp. Køge-Ølsemagle 03, afsk. 23.

11. Juli. Fhv. Sognepræst *B. Willer,* f. 1857 i Ringkøbing, Søn af Skomager Joh. Fr. W. og Ane Margr. Bernhard, i Smedelære, stud. priv. 86, c. th. 90, Sp. Endelave 90, Sp. Aulum-Hodsager 97, afsk. 22.

13. Juli. Domprovst, Dr. theol. *H. Martensen-Larsen,* f. 1867 i Kbh., Søn af Højesteretsassessor Erhard Florian L. og Anna Marie Martensen (Dt. af Biskop H. L. M.). Stud. Brgd. K. 84, c. 90, Studierejser i Udlandet 90—93, deltog 91 i Konkurrencen om Professoratet i Gl. Test., Manuduktør og Lærer Kbh., lic. (Dr.) theol. 96 (Religionshist. og Krd. I: Den bibelske Monoteismes Særstilling i Religionshistorien), Sp. Vejlby v. Aarhus 95, till. Pr. Aarhus Sindssygeanst., Sp. Sct. Pauls Kirke, Kbhvn. 04, Domprovst, Provst og Sp. Roskilde Domkirke 15, R. af Dbg. 17, Stiftsprovst Roskilde Stift 23, Dbm. 26. Medlem af Det kirkelige Udvalg 1903-09; Formand for den danske Valdenserkomité. B. M. Kirk. Centrum 12. Medred. »Kirken og Hjemmet«. Fik 1923 ved Bispevalget i Roskilde 488 Stemmer. Udg.: Krishna (1895); Naturvidenskabens Gæld til Kristendommen (1895); Tvivl og Tro (1909); Jesus i Religionshistorien (1911); Skal Privatskolen leve? (1912); Stjerneuniverset og vor Tro (1913); Stjernehimlens store Problemer (1915); Folkekirken - Folkets Kirke (1919); Broder og Søster (1920); Jairi Datter (1920); Spiritismens Blændværk og Sjæledybets Gaader (1922); Paludan Müller og Martensen (1923); Den virkelige Fr. Paludan-Müller (1924); Om Døden og de Døde I (1925), II (1926), III (1927); Husmødrene og Kirkens Prædikestol (1927); De dødes Plads i vor Bøn (1928); Breve fra Fr. Paludan-Müller (1928); Ægteskab og Børnebegrænsning (1929) samt flere mindre Skrifter, Afh. og Artikler.

5. August. Fhv. Sognepræst *J. J. A. Lørup,* f. 1852 Hillerød, Søn af Berider og Foderskaffer Carl Ferd. Nielsen L. og Methine Andersen, Fre-

deriksborg Stutteri, c. th. 1874, Lærer Kbh., Pkp. Asminderød-Grønholt 75, Kkp. Ringsted-Benløse 77, Sp. Tisted-Binderup-Durup 81, Sp. Herslev-Gevninge 90, afsk. 20.

5. August. Sognepræst *A. J. P. H. Gjerulff,* f. 1872 Kbh., Søn af Grosserer Ingjald Ole Tønder Lange G. og Anna Lodovica Holbech. Stud. Mrtp. 91, c. th. 98, ord. Medhj. Sct. Knuds Kirke, Odense 99, Kkp. smst. 00, Sp. Fraugde 09, Sdr. Næraa 23. Præsteforeningskredsfmd. (Odense Amt) 20. Kasserer Præsteforeningens Hjælpefond.

10. August. Fhv. Sognepræst *M. C. J. Brask,* f. 1847, Søn af Prokurator Rasmus B. og Ingeborg Juul, Mariager, cand. theol. 1872, Lærer Efterslægtsselsk. Skole Kbhvn., ord. Kat. Korsør-Taarnborg 81, Sp. Aalsø-Hoed 86, afsk. 1909.

15. August. Fhv. Sognepræst *H. P. M. Mollerup,* f. 1866, Søn af Provst Janus Severinus M. (død 1900) Gelsted-Rørup og Anna Kirstine Hagemann af Støvring-M. Stud. 85, cand. theol. 92, ord. Medhj. Sct. Jakobs K., Kbhvn. 92, Sømandspræst Hull 96, Rkp. Sct. Jakobs K., Kbhvn. 1900, Sp. Frihavns K., Kbhvn. 05, afsk. 29. — Medudg. »Hjemlandstoner«, Stifter og Stabschef Kirkens Korshær 12, B. M. Kbhvns. I. M., Blaa Kors, Sømandsmiss. m. m. Leder af Vækkelsesmøderne i Kbhvn. 05-07, skrev og overs. talrige Sange. Fmd Evang. Alliance.

21. August. Sognepræst *M. C. Rasmussen,* f. 1880, Søn af Husmd. R., Seminarist 02, Lærer Hjørring, St. priv. 13, c. th. 16, Sp. Gesten 17, Sp. Daubjerg-M.-S. 18, Sp. Helnæs 23.

23. August. Fhv. Skolebestyrer *C. S. Jacobsen,* f. 1846 i Rødding v. Skive, Søn af Lærer Enevold Vilh. J. og Petrine Marie Schou. Seminarist 65, St. priv. 68, c. th. 75, Sp. Venø 76 (betr. som ikke kaldet, da han ved Fremsendelsen af Edsformularen følte Vanskelighed ved at aflægge Ed). Skolebestyrer Aalborg 76—23, R. af Dbg. Medstifter og Fmd. Aalborg Højskoleforening.

1. September. Sognepræst *O. L. E. Rosenstand,* f. 1861 i Ribe, Søn af Kammerass., Sparekassekasserer Wulff Sigvard R. og Margr. Knudsen. Stud. Ribe 78, c. th. 83, Lærer Grundtvigs Højskole 83, uord. Medhj. Bering Valgmgh. 86, Sp. Vester Vedsted 89, tillige Sp. Hvidding-Rejsby 22 (kst. Sp. Augustenborg 20—21), R. af Dbg. 27, afsk. 10. Juli 1929. — Udg. 93: Kristelige Taler, 96: Fra Bønnens Liv (2. Opl. 01), 99: Livsmod og Sejer, Tanker gn. Kirkeaaret, 04: Paa Kirkesti m. m. I flere Aar Rejsepræst for Kirkeligt Samfund og Leder V. Vedsted Efterskole.

6. September. Fhv. Sognepræst *L. V. Fog,* f. 1854 i Kbhvn., Søn af Provst Carl Jacob Henrik F. (død 1901) og Marie Cathr. Drejer, Bogense-Skovby, Havebrugskand. 75, Stud. priv. 81, Lærer Kbhvn., c. th. 87, Pkp. Ølstykke 87, Sp. Uggerslev-N. Højrup 89, (var 03 udn. til Sp. Marstal, betr. som ikke kld.), afsk. 24. — Kredsfmd. (Odense Amt) Præsteforeningen 02—19, Medlem af Præsteforen. Bestyrelse 07—12 og 14—20. Skrev talr. Artikler i kirk. Blade.

7. September. Fhv. Sognepræst *N. K. A. Poulsen,* f. 1855 i Lomborg, Søn af Smed Poul Andersen og Maren Gravensdtr., Stud. priv. 81, c. th. 83, Sp. N. Felding-Tvis 83, Sp. Harboøre-Engbjerg 85, Sp. Tørring-H. 86, Sp. Ulsted 93, Sp. Viskinde-Aunsø 11, afsk. 27. — Fmd. Nordjydsk Broderkonvent 02—11. Skrev Præd. i I. M. Tid.

16. September. Provst *J. Nyegaard,* f. 1863 i Holbæk, Jyll., Søn af Gmd. Søren Nielsen N. og Ane Sørensdtr., Stud. Randers 83, c. th. 89, Sp. Vinding-Vind 89, Sp. Hemmet-Sdr. Vium 94, Sp. Gudum-Fabjerg 06, Provst Vandfuld-Skodborg Herr. 21, afsk. 25, R. af Dbg. 25.

13. Oktober. Provst *S. M. Repsdorph,* f. 1840 Lægaard Mølle, Maabjerg, Søn af Kmrraad Prokurator Ch. R. og Marie Hansen, Stud. Viborg 58. c. th. 64, Rkp. Hjerm-Gimsing 65, Rkp. Budolfi K. og Hosp.pr. Aalborg 73, Sp. Stege 89, Provst BaarseMøenbo Herr. 98, R. af Dbg. 03, Dbm. 15, afsk. 20.

PRÆSTEHISTORISKE DATA 1929

VED OTTO SOMMER
SOGNEPRÆST - SERUP

DØDSFALD (PRÆSTEKONER)

Januar. 5. Vilhelmine Nicoline (Schrader) Balslev, fh. Sulsted, 71 Aar.
20. Provstinde Charlotte Amalie (Wilde) Langballe, fh. Ørsted J., 95 Aar.
21. Cand. theol. Märta (Holm) Martensen-Larsen, Roskilde, 33 Aar.
30. Ingeborg Kirstine (Petersen) Tiemroth, fh. Hjarup, 75 Aar.
Febr. 6. Helene Marie Christiane (Munch) Dalhoff, fh. Diak. St., 78 Aar.
18. Provstinde Louise Augusta (Brummer) Hansen, fh. Gislev, 77 Aar.
27. Charlotte Magdalene Louise Alborg (Lauritzen) Jakobsen, fh. Gamborg, 71 Aar.
Marts. 3. Johanne Amalie (Irgens) Møller, Nr. Saltum, 67 Aar.
5. Jenny Andrea Severine (Jensen) Ravn, fh. Nyborg, 55 Aar.
5. Caroline Christiane Andrea (Fischer) Müller, Hatting, 56 Aar.
17. Christine (Petersen) Helms, Mjolden, 38 Aar.
29. Ane Helene (Hejde) Windfeld, fh. Kristrup, 92 Aar.
29. Andrea Rigmor Dora (Evers) Lind, fh. Skelby S., 74 Aar.
April. 1. Martine Frederikke (Leisner) Bille, fh. Maarslet, 86 Aar.
8. Hanne Margrethe Larsen (Skytte) Schmidt, Nr. Ørslev Vmhd., 63 Aar.
26. Birgitte Sofie Magdalene (Petersen) Clausen, fh. Vonsild, 92 Aar.
Maj. 1. Johanne Louise (Juul) Nyeborg, fh. Stenmagle, 68 Aar.
10. Ellen Margrethe (Ludvigsen) Friis, fh. Beder, 65 Aar.
11. Provstinde Georgine Nanny (Sinding) Cederfeld de Simonsen, fh. Tyrsted, 89 Aar.
14. Bispinde Karen Marie (Gude) Poulsen, fh. Viborg, 76 Aar.
19. Theodora Karoline Hansine (Kragh) Hindsholm, fh. Udby, Baarse Hd., 72 Aar.
20. Christiane Augusta (Lützhøft) Hørlyk, fh. Bedsted Thy, 68 Aar.
26. Anna Margrethe (Buhl) Skydsgaard, Vindinge, 58 Aar.
30. Meta Jacobine Andrea Caroline (Lebech) Sommer, fh. Veflinge, 67 Aar.
Juni. 14. Adelaide Charlotte Skeel (v. Arenstorff) Bang, Nysted, 51 Aar.
26. Maren Sophie Margrethe (Møller) Jørgensen, fh. Vollerslev, 62 Aar.
29. Sofie Frederikke (Krull-Carlsen) Haar, fh. Søllinge, 77 Aar.
August. 6. Ingeborg Johanne Jakobine (Sidenius) Riise, fh. Lovns, 62 Aar.
13. Semine (Brøgger) Zahrtmann, fh. Aarhus (Vor Frue Kt.), 72 Aar.
14. Sara Oline Christine (Flatau) Müller, fh. Stadager, 76 Aar.
19. Elisabeth (Tvede) Aastrup, fh. Brønshøj, 58 Aar.
Sept. 18. Marie (Kvist) Jensen, Blaahøj, 42 Aar.
19. Agnes Dagmar (Saabye) Brasen, fh. Humble, 70 Aar.
29. Johanne Vibeke (Birch) Rindom, fh. Kbh., St. Johannes Kk., 72 Aar.
Oktbr. 9. Anna Henriette Eliza (Jensenius) Paludan-Müller, fh. Snesere, 78 Aar.

BRYLLUPPER 1929

Januar. 5. Taastrup Kirke. Enkemand, Valgmenighedspræst Marstrand, Ovsted, og Enkepastorinde Ane Sofie Holdt, Enke efter Sognepræst Jacob Holdt til Dallerup-Laasby, død 21. Juli 1921, samt Datter af Købmand i Præstø Peter Rasmussen og Hstr. Bodil Christine Knudsen.

13. St. Pauls Kk., Kbh. Sognepræst Petersen, Roslev, og Frk., cand. phil. Gudrun Laura Caroline Zahra Hornung, Datter af Frisør v. Kbh.s Hovedbanegaards Frisørsalon Carl Helmuth Christian Frederik H. og Hstr. Laura Birgitte Augusta Seerup.

15. Frederiksberg Kirke. Sognepræst Kristensen, Sandby-Vrangstrup, og Frk. Else Camilla Worm, Datter af Ingeniør v. Kbh.s Sporveje Jacob W. og Hstr. Abigael Theodora Dorthea v. Lillienskjold.

Febr. 10. Vanløse Kirke. Andenpræst Lambert-Jensen, Præstø, og Frk. Inger Christiansen, Datter af Ejendomsmægler, fhv. Murermester Ole Peter C. og Hstr. Ane Marie Knudsen.

27. Vor Frue Kirke, Kbh. Res. Kapl. Hansen, Vor Frue Kirke, Odense, og Frk. Jenny Valborg Kjærulff-Knudsen, Datter af Kontorchef Knud Siegfred Martin Knudsen og Hstr. Kirstine Kjærulff.

Marts. 5. Kristkirken, Kbh. Sognepræst Severinsen, Finderup, Nørlyng Hd., og Frk., cand. phil., Gymnastiklærerinde Karen Jørgensen, Datter af Sognepræst v. Kristkk. Lars J. og Hustru Rigmor Margrethe Løser.

28. Bregnet Kirke. Res. Kapl. Lind, Klagsvig, Færøerne, og Frk. Karen Kirstine Friis Christensen, Datter af Murermester i Rønde Hans F. C. og Hstr. Mikkeline Marie Mikkelsen.

April. 17. Ris Kirke. Kaldskapellan Nissen, Søllerød, og Frk. Kirsten Johanne Kallenbach Pedersen, Datter af Sognepræst til Ris Carl Christian K. P. og Hstr. Ragnhild Sarauw.

22. Æbeltoft Kirke. Kaldskapellan Christensen, Æbeltoft, og Frk. Maren Ingrid Johansen, Datter af afd. Fyrbøder Hans Peter J. af Nyborg.

25. St. Nicolai Kk., Kolding. Sognepræst Fonager, Nim, og Frk. Ursula Josepha Sophie Marcus, D. af Musikhandler i Kolding Joseph Olaf Hannibal M. og Hstr. Petra Michaeline Skov.

Maj. 7. Herning Kirke. Sognepræst Hansen, Frøslev, og Frk. Karen Krarup Kjær, Datter af Rentier i Herning Mads Poulsen K. og Hstr. Karen Kristensen.

8. Bringstrup Kirke. Sognepræst Rischel, Kullerup, og Frk. Gunnild Severinsen, Datter af Sognepræst til Bringstrup-Sigersted Peder S. og Hstr. Ellen Victoria Carla Nielsen.

20. Farup Kirke. Sognepræst Jacobsen, Aal, og Frk. Henriette Marie Elisabeth Gamrath-Hansen, Datter af Lærer Poul Christian Hansen og Hstr. Henriette Frederikke Margrethe Baumgarten.

24. Mariendals Kk., Frberg. Res. Kapl. Kjær, Læsø, og Frk. Esther Gutzon Münster, Datter af Grosserer i Charlottenlund Gutzon Olaus Knud Jacob M. og Hstr. Ellen Andrea Christiane Vilhelmine Lassen.

Juni. 6. Garnisons Kk., Kbh. Kaldskapellan Melbye, Køge, og Næstsøskendebarn, Frk. Birthe Merete Lund, Datter af Seminarieforstander, cand. theol., Einar Viggo Melbye L. og Hstr. Charlotte Marie Fenger.

23. St. Nicolai Kk., Kolding. Sognepræst Vig, Egtved, og Frk. Charlotte Konstantin-Hansen, Datter af Direktør for de danske Mejeriers Maskinfabrik i Kolding Karl Kristian K.-H. og Hstr. Margrethe Sofie Charlotte Schrøder.

30. Helligaands Kk., Kbh. Sognepræst Lindhardt, Haraldsted, og Frk. Ruth Krarup, Datter af Generaldirektør ved Telegrafvæsenet Thure Frederik K. og Hustru Signe Sofie Borchorst.
30. Res. Kapl. Berg Sørensen, Bisserup, og Frk. Ellen Marholt, Datter af afd. Sagfører Mads Peter M. og Hstr. Laura Christine Larsen.

Juli. 6. Thorshavn Kirke. Sognepræst Hvas, Fuglefjord, og Frk. Karen Andrea Berthelsen, Datter af Sognepræst til Skanderup Jørgen Christian B. og Hstr. Mathilde Ammentorp.
10. Ørsted, Jyll. Sognepræst Knudsen, Studsgaard, og Frk. Esther Marguerite Viola Hunderup Laursen, Datter af Købmand i Iowa, U. S. A., Hans Hunderup og Hstr. Fernanda Jørgensen, Adoptivdatter af Købmand i Ørsted Peder L. og Hstr. Emma Jørgensen.
16. Balling Kirke. Sognepræst Jespersen, sst., og Frk. Bodil Kirstine Høstgaard Møller, Datter af Sognefoged sst., Gaardejer Knud Jensen M. og Hstr. Mette Marie Andersen Høstgaard.
18. Kristkirken, Kbh. Cand. theol. Juul Nielsen, Kbh., og Frk. Ruth Ane Marie Faurbo Jensen Faurhøj, Datter af Forstander ved Københavns Arbejdshjem Hans Jensen F. og Hstr. Maren Sofie Jacobsen.
21. Sandby Kirke, Sjæll. Sognepræst Rasmussen, Lem, og Frk. Ella Margrethe Hansen, Datter af Parcellist i Sandby Kristian H. og Hstr. Maren Marie Andersen.

August. 6. Kettinge Kirke, Lolland. Cand. theol. A. H. Crone Holm, Døvstummeinstituttet i Fredericia, og Frk. Thora Blicher Winther, Datter af Førstelærer i Kettinge Hans Olaf W. og Hstr. Sofie Amalie Blicher.

Septbr. 8. Eliaskirken, Kbh. Kaldskapellan Ellebjerg, Humble, og Frk. Inger Kristensen Havbo, Datter af afd. Gaardejer i Navtrup Kristen K. H. og Hstr. Johanne Josefsen.
20. Solbjerg Kk., Frberg. Cand. theol. og mag. Hans Harald Koch, Søn af Provst Hans K., Frberg., og cand. theol., Frk. Bodil Thastum, Datter af Direktør i Landbygningernes Brandforsikring Janus T. og Hstr. Caroline Marie Andersen.

Oktbr. 22. Elias Kirke, Kbh. Sognepræst C. J. Tølbøll, Ballerup-Maalev, og Hilda Gerner, f. Hviid, E. e. Jstrd., Sygehuslæge J. C. Gerner, Neksø.

ORDINATIONER 1929

11. Jan.	B. L. H. B. Jensen, V. Ulslev.	Maribo.	Biskop J. Ammundsen.
13. —	A. Bang, Ansgars Kk., Aalb.	Aalborg.	C. Ludwigs.
20. —	H. O. Bang, Sønderborg.	Sønderborg.	Dr. V. Ammundsen.
25. —	A. P. Lambert-Jensen, Præstø.	Roskilde.	Fonnesbech-Wulff.
25. —	H. Andersen, Glenstrup.	—	—
25. —	H. Carlsen, Kalundborg.	—	—
27. —	K. S. Hvas, Fuglefjord.	St. Matth. Kk., Kbh.	Dr. H. Ostenfeld.
27. —	A. E. Hansen, St. Marcus Kk., Frbg.	—	—
27. —	J. M. Andersen, St. Matthæus Kk., Kbh.	—	—
27. —	J. C. Nissen, Søllerød.	—	—
27. —	K. Lindqvist, Sebber.	Viborg.	J. Gøtzsche.
27. —	J. E. Jeppesen, Sevel.	—	—

1. Marts.	H. Mørch, St. Mortens Kk., Næstved.	St Mortens Kk, Næstved.	Fonnesbech-Wulff.
13. —	T. Severinsen, Finderup.	Viborg.	J. Gøtzsche.
13. —	O. Hjort, Ullits.	—	—
24. —	J. Christiansen, St. Peters Kk., Randers.	St. Peters Kk., Randers.	T. Schiøler.
19. April.	E. Fonager, Nim.	Aarhus.	—
19. —	F. Beck, Vinding.	—	—
21. —	J. Kristiansen, Holmens Kk.	Holmens Kk., Kbh.	Dr. Ostenfeld.
1. Maj.	J. D. Jensen, Glyngøre.	Viborg.	J. Gøtzsche.
1. —	K. Fisker, Dybe.	—	—
1. —	P. Pedersen, Øse.	—	—
15. —	G. Rasmussen, Faaborg.	Odense.	A. Rud.
15. —	E. Rischel, Kullerup.	—	—
15. —	J. Tørsleff, Th. Kingos Kk., Odense.	—	—
15. —	C. E. Møller, New York.	—	—
26. —	P. Petersen, Hellevad.	Haderslev.	Dr. V. Ammundsen.
9. Juni.	V. Davidsen, V. Mariæ.	—	—
9. —	T. Poulsen, Taksigelseskk., Kbh.	—	—
9. —	P. Johansen, Vaagø.	—	—
9. —	N. Rasmussen, Thorshavn.	—	—
9. —	C. Lind, Klaksvig.	—	—
9. —	P. Schou, F. D. F.	—	—
9. —	H. Skjöt-Petersen, F.D.F.	—	—
5. Juli.	G. Berg Sørensen, Bisserup.	Roskilde.	Fonnesbech-Wulff.
5. —	N. Otte, Brande.	—	—
5. —	C. Christiansen, Lumbsaas.	—	—
5. —	O. Borris, Ølgod.	—	—
7. —	R. Knudsen, Studsgaard.	Viborg.	J. Gøtzsche.
7. —	H. Rasmussen, Lem.	—	—
11. —	J. A. Vang, Vejlby J.	Vejlby J.	T. Schiøler.
18. —	S. J. Nielsen, St. Peters Kk.. Randers.	Haderslev.	Dr. V. Ammundsen
18. —	A. Torm, Tavlov.	—	—
15. Sept.	H. Ebbesen, Obbekær.	V.Frelsers Kk., Kbh.	Dr. H. Ostenfeld.
15. —	H. Schultz-Lorentzen, Grønland.	—	—
15. —	K. V. Hansen, Lindknud.	—	—
15. —	J. Grøngaard, Vor Frelsers Kk., Kbh.	—	—
15. —	H. Nyegaard, Torslunde.	—	—
15. —	A. Nielsen, Nyborg Strafanstalt.	—	—
15. —	A. Hareskov, Gladsakse.	—	—
15. —	P. Tilgaard, St. Stefans Kk., Kbh.	—	—
6. —	J. Monrad, Kølstrup.	Kølstrup.	A. Rud.
6. —	H. V. Helms, Terslev.	—	—

SELSKABET FOR DANMARKS PRÆSTEHISTORIE

afholdt Generalforsamling Torsdag 17. Oktober 1929 i Bethesda, Rømersgade 17. Mødt var: Sognepræsterne Aaby, Ousted, Barfod, fh. Alsted, Berthelsen, fh. Starup, Provst A. Bjerre, Sognepr. Dahl, Egen, Skolebestyrer H. F. Feilberg, stud. theol. O. Gammeltoft-Hansen, Provst Jungersen, fh. Halsted, Sognepr. Krarup, Tjustrup, Sognepr. Knudsen, Bylderup, Forlagsboghandler O. Lohse, Pastor Paul Nedergaard, Sognepræst P. Severinsen, Bringstrup og Sognepræst Sølling, Aarhus.

Formanden, Sognepræst P. Severinsen aflagde Beretning og omtalte Udgivelsen af 1. Hefte. Medlemstallet er nu 323. Der rettedes en Tak til Pressen for dens Interesse for Selskabet og til Forlaget for den smukke Udstyrelse af 1. Hefte.

Kassereren, Forlagsboghandler O. Lohse aflagde Regnskabet. Naar alle Medlemmer har betalt er der en Indtægt paa 1615 Kr. Trykning, Heftning (og Clicheer) af 1. Hefte har kostet 1061,90 Kr. Porto og andre Udgifter (Porto, Stempler o. lign.) 64,03 Kr. Redaktion, Forfattere og Expedition er ulønnede. Af Hensyn til Økonomien vedtoges det at lade de udførlige Nekrologer udgaa i næste Hefte.

Om Selskabets Fremtid udtalte Pastor Nedergaard, at dets væsentligste Existensberettigelse er at skaffe Midler og Købere til en dansk Præstehistorie 1884—1930. Endvidere skulde vi se at skaffe Midler og Købere til en Sønderjyllands Præstehistorie, Udgivelse af Præsteportrætter og en Revision af Wibergs Præstehistorie. Men det har vist sig at det ikke lader sig gøre at samle flere Medlemmer end at vi lige kan udsende 2 Hefter af Præstehistoriske Samlinger, og Pastor N. mente, at dette var for ringe Existensbasis for Selskabet. Hovedopgaven maa være: Præstehistoriens Udgivelse, og foreløbig synes der at være for ringe Interesse. Tilskud fra offentlige Midler og Legater er det ikke lykkedes at opnaa. I Forhandlingen fremsattes der stærke Opfordringer til at fortsætte ihvertfald et Aar endnu. Et Forslag om Kontingentforhøjelse (fra Pastor O. Sommer) fra 5 Kr. til 7,50 Kr. forkastedes. Et Forslag (af Krarup, Tjustrup) om Sammenslutning med Personalhistorisk Selskab forkastedes. Det vedtoges enstemmigt, at Selskabet fortsættes i Aaret 1930 og at der skal gøres et energisk Arbejde for at skaffe øget Tilgang af Medlemmer, baade blandt Præster, Præstebørn og kirkeligt interesserede. Pastor Nedergaard lovede at redigere Præstehistoriske Samlinger ogsaa i 1930.

Hvis vort Selskab altsaa skal fortsættes, maa der nødvendigvis naas et Medlemstal af 500.

Vi beder Dem indtrængende om at virke for Tilgang af nye Medlemmer.

BESTYRELSEN:

Sognepræst *P. Severinsen,* Bringstrup, Ringsted (Formand).
Sognepræst *Aa. Dahl,* Guderup.
Dr. phil. *Achelis,* Haderslev.
Pastor *Paul Nedergaard,* Gl. Kongevej 80, Kbh. V.
Stud. theol. *O. Gammeltoft-Hansen,* Valdemarsgade 47, Kbh. V. (Sekretær).
Kasserer: Forlagsboghandler *O. Lohse,* Bernstorffsgade 21, Kbhvn. V. Postkonto 764.

Gottschalck-Hansen, Sp., Kbhvn.
Gribsvad, Arkivar, Aabenraa.
Groothe, Sp., Ledøje.
Grove-Rasmussen, Lærer, c. th., Hellrp.
Grønvald, Direktør, Frberg.
Grønvald, c. jur., Expedsekr., Kbhvn.
Grønvold, Sp., Snodstrup.
Gyring, Sp., Lysabild, Skovby, Als.
Gøtzsche, Sp., Rise.
Gøtzsche, Biskop, Viborg.
Haagen-Müller, Provst, Vejby.
Hagerup, Lektor, Randers.
Hagerup, Sv., Kbhvn.
Hansen, Provst, Assens.
Hansen, Sp., Rind.
Hansen, Sp., Hostrup.
Hansen, Sp., Sæby.
Hansen, Kommunelærerinde, Kbhvn.
Hansen, Kasserer, Kbhvn.
Hansen, Frk., Lærerinde, Kbhvn.
Hansen, Sp., Jerne.
Hansen, Stadsdyrlæge, Helsingør.
Hansen-Lavind, Sp., Aagerup.
Hareskov, Præst, Gladsakse.
Hauge, Præst, Frberg.
Heiberg, Provst, Kbhvn.
Heiberg, Missionær, Indien.
Hein, Præst, Haslev.
Helgason, Biskop, Reykjavik.
Helms, Sp., Mjolden, Døstrup.
Hesselbjerg-Poulsen, stud. theol., Kbh.
Hiss, Fru Dr., Kiel.
Hjortkær, Stiftsprovst, Gl. Haderslev.
Holm, Sp., Ørum.
Holm, Provst, Finderup.
Holmstrup, Pastorinde, Haarlev.
Holdt, Frbg.
Holt, Sp., Toftlund.
Holt, cand. mag., Kbhvn.
Huusom, Pastor, Kbhvn.
Højgaard, Provst, Gedsted.
Hørlyck, Sp., Vilstrup.
Høst, Sp., Søllested.
Iisager, Sp., Helsingør.
Ingerslev, Valgmghpr., Odense.
Jacobsen, Lund, Sp., Ørslev.
Jensen, Enkepastorinde, Rynkeby.
Jensen, Falk, cand. jur., Fuldm., Kbh.
Jensen Fibiger, Sp., Næs.
Jensen, Sp., Notmark.
Jensen, Sp., Husum.
Jensen, Sp., Horsens.
Jensen, Lærer, Helsingør.
Jerne, Journalist, Kbhvn.
Jeppesen, Sp., Fuur.
Jespersen, Sp., Bogense.
Jespersen, Præst, Horne.
Jessen, Sp., Ørslev.
Jessen, Sp., Grønbæk.
Jessen, Hellerup.
Joensen, Præst, Odense.
Jungersen, Provst, Brønshøj.
Jørgensen, Sp., Feldballe.
Jørgensen, Sp., Ejlby.
Jørgensen, Dr. theol., Kbhvn.
Jørgensen, Sp., Sønderup.
Jørgensen, Sp., Enderslev.
Jørgensen, Præst, Stadil.
Jørgensen, Sp., Særslev.
Kaad, Dr. Fru, Guderup.
Kastrup, Sp., Videbæk.
Kelstrup, Sp., Beder.
Kelstrup, Sp., Køng.
Kent, Sp., Kbhvn.
Kjær, Præst, Læsø.
Kjølseth, Sp., Sottrup.
Klitgaard, Postmester, Brønderslev.
Knudsen, Sp., Holme.
Knudsen, Sp., Bylderup.
Knudsen, Frk., Guderup.
Kgl. Bibliotek, Stockholm.
Kragh, Sp., Skelskør.
Krarup, Sp., Tjustrup.
Krarup, Præst, Kbhvn.
Kristensen, fhv. Seminarieforst., Brund.
Kristiansen, Præst, Kbhvn.
Krog-Meyer, Sp., Ringive.
Kærup, Sp., Klinte.
»Københavns Kirkefond«, Kbhvn.
Københavns Kommunebibliotek.
Køster, Sp., Harte.
Kiørboe, P. emer., Tønder.
Landorph Lassen, ORsagf., Randers.
Langer, Sp., Vorning.
Langhoff, Sp., Agri.
Larsen, Præst, Middelfart.
Larsen, Sp., Ø. Brønderslev.
Lautrup, Præst, Lemvig.
Lessow, Overretssagfører, Kbhvn.
Leth, Sp., Herringe.
Leth, Sp., Søborg.
Lind, Sp., Asaa.
Lind, Præst, Norderø.
Lindholm, Sp., Bogø.
Lohse, Forlagsboghandler, Kbhvn.
Lund-Sørensen, Sp., Kbhvn.
Løgstrup, Pastor emer., Odense.
Madsen, Sp., Viskinde.
Madsen, Sp., Sejerslev.
Malmstrøm, Præst, Kbhvn.
Maulund, Sp., Frederiks.
Meinertsen, Provst, Mern.
Meldgaard, Sp., Odder.
Mosbech, Dr. theol., Docent, Kbhvn.
Munck, Branddirektør, Sæby.
Müller, Præst, Hellerup.
Møller, Sp., Ferslev.
Møller, Forfatterinde, Kbhvn.
Møller, Sp., Vadum.
Møller, Provst, Spentrup.

Møllgaard, Sp., Skelby.
Nedergaard, Præst, Kbhvn.
Nedergaard, Sp., Gjerslev.
Neiiendam, Sp., Dr. theol., Espergærde.
Nielsen, cand. mag., Haslev.
Nielsen, Sp., Skrydstrup.
Nielsen, Sp., Frberg.
Nielsen, Sp., Frberg.
Nielsen, Sp., Gylling.
Nielsen, Sp., Sønderhaa.
Nielsen, Sp., Give.
Nielsen, Pastor emer., Esbjerg.
Nielsen, Sp., Nr. Nissum.
Nielsen, Sp., Tandslet.
Nielsen-Vrads, Sp., Gjellerup.
Nyegaard, Sp., Torslunde.
Nørfelt, Sp., Kbhvn.
Obdrup, Sp., Havrebjerg.
Oldenburg, Sp., Valby.
Olivarius, Provst, Maribo.
Olsen, Sp., Ibsker.
Olsen, Boghmedhj., Kbhvn.
Olsen, Sp., Gudum.
Ostenfeld, Biskop, Dr. theol., Kbhvn.
Ostermann, Sp., Greve.
Ottesen, Sp., Lomborg.
Otzen, cand. theol., Brønshøj.
Paludan-Müller, Frk., Haslev.
Paludan, stud. theol., Kbhvn.
Pedersen, Sp., Vallekilde.
Pedersen, Sp., Jetsmark.
Petersen, Sp., V. Vandet.
Petersen, Præst, Flensborg.
Petersen, Bonde, Præst, Kbhvn.
Petersen, Præst, Aarhus.
Petersen, Sp., Usserød.
Petersen, stud. theol., Kbhvn.
Plum, Professor, Dr. theol., Kbhvn.
Popp, Sp., Hygum.
Porsdal, Præst, Humlebæk.
Poulsen, Sp., Hørby.
Poulsen, Sp., Roholte.
Poulsen, Sp., Kbhvn.
Prior, Provst, Sakskøbing.
Quistgaard, Pastor emer., Kbhvn.
Raashou, Sp., Bredsten.
Ranmar, Provst, Galten.
Rasmussen, Sp., Lading.
Rasmussen, c. th., Roskilde.
Rasmussen, Pastor emer., Odder.
Rasmussen, Dræby.
Rasmussen, Pastor emer., Kbhvn.
Ravn, Sp., Frberg.
Rohde, Sp., Østerlarsker.
Ribe Stiftsbibliotek.
Ring-Hansen, Sygepl., Frk., Kbhvn.
Riis, Sp., Pjedsted.
Rodholm, Sp., Varnæs.
Roesgaard, Sp., Tørring.
Rosendal, Sp., Hellested.
Roskilde Bibliotek, Roskilde.
Ruth, Sp., Skellerup.
Ræbild, Provst, Nøddebo.
Rørdam, Sp., Skaarup.
Rørsig, Lærer, Hallund.
Sadolin, Sp., Oddense.
Sadolin, Sp., Kippinge.
Sandby-Møller, Sp., Junget.
Sandkamm, Lærer, Stolbro.
Scharling, Sp., Dr. phil., Tostrup.
Scheller-Nielsen, Sp., Rødding.
Schepelern, Sp., Gentofte.
Schiøler, Sp., V. Hæsinge.
Schjørring, Præst, Nykøbing, M.
Schjørring, Sp., Lemvig.
Schovsbo, Provst, Nr. Aaby.
Schultz-Lorentzen, Provst, Kbhvn.
Sejersen, Sp., Hedensted.
Sennels, Sp., Aarhus.
Senstius, Præst, Gedved.
Severinsen, Sp., Bringstrup.
Sidelmann, Lærer, Taabel.
Skifter-Andersen, Sp., Odden.
Skjoldborg, Præst, Broager.
Skjødt, Sp., Hygum.
Skov, Sp., Hylke.
Skovsborg, Sp., Tolstrup.
Smith, Sp., Præstø.
Smith, Pastor emer., Skelskør.
Sommer, Sp., Serup.
Steinthal, Præst, Hellerup.
Stokholm, Sp., Søften.
Søe, Sp., Hvidovre.
Sølling, Sp., Aarhus.
Sørensen, Sp., Gaverslund.
Sørensen, Sp., Estvad.
Sørensen, Sp., Understed.
Thomsen, Sp., Møborg.
Thyssen, Provst, Ulkebøl.
Tiedemann, stud. theol., Kbhvn.
Traulsen, Sp., Børglum.
Varming, Provst, Ørsted.
Warring, Sp., Slotsbjergby.
Wassmann, Sp., Reerslev, Hedehusene.
Wegener, Biskop, Nykøbing, F.
Vejle Bibliotek, Vejle.
Wemmelund, Sp., Buerup.
Vesten, Sp., Sulsted.
Vestergaard, Sp., Elling.
Vestergaard, Sp., Nyord.
Wiberg, Sp., Sengeløse.
Wilms, Sp., Fjaltring.
Wind, Sp., Døstrup.
Windeballe, Sp., Vallensved.
Windfeldt, Sp., Brejning.
Winther, Præst, Kurume, Japan.
Winther, cand. theol., Blair, Nebr.
Visby, Præst, Dianalund.
Volf, Sp., Slagelse.
Zeuthen, Sp., Vamdrup.
Øhlenschlæger, Sp., Ø. Skerninge.
Øllgaard, stud. theol., Kbhvn.
Ørntoft, Sp., Nebsager.
Østrup, Sp., Dr. phil., Horne.

MISSIONSTRYKKERIET KØBENHAVN V.